נעומקו שלמקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

וישלח

ה'תשפ''ז

בכל עניני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור | מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל-עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם (לב,ד)

לכאורה יש לשאול, היה לו קודם לומר **ויקרא יעקב** למלאכים לפניו, ואז לומר **וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר** וגו', ואז לומר **וַיִּשְׁלַח** וגו'. ומה הוא זה שברישא אמר **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב** והדר אמר **וַיְצַו אֹתָם**.

ועי' בלעומקו של מקרא בהקדמה **לויצא**, ששלט יעקב **בג' עולמות** בכח היראת שמים אשר לו, ואחד מהעולמות אשר שלט בו הוא **עולם המלאכים.**

וכאן בא להודיענו **כיצד** היתה שליטתו בהם.
שהפשיט יעקב את גשמיותו דרך **עקבו** כאדם המפשיט את **עור עוֹלָתוֹ,** ומאחר שנפשט מגשמיותו, ראוי הוא לשלוט **בעולם המלאכים**.

לכן אמר **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב.** שכן התרגום בארמית של **וְהִפְשֵׁיט** הוא **וְיַשְׁלַח**.

וכמו שמצינו **בתרגום אונקלוס** על הפסוק **וְהִפְשִׁיט** אֶת-הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ (ויקרא א,ו) **וְיַשְׁלַח** יָת עֲלָתָא וְיפַלֵּג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא.

וכן בפרשת צו (ויקרא ו,ד) על הפסוק **וּפָשַׁט** אֶת-בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים תרגם אונקלוס **וְיַשְׁלַח** יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִלְבַּשׁ לְבוּשִׁין אָחֳרָנִין.

וזה שכתב ברישא **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב.** ובעודו שולט בעולמם, התיצבו **מַלְאָכִים לְפָנָיו**. וכאומרו **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב** [גשמיותו] והנה **מַלְאָכִים לְפָנָיו**. ועתה יאמר להם **יעד** שליחותם: **אֶל-עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם.** ועתה יאמר להם **תכלית** שליחותם: וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר: כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד-עָתָּה: וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ. ובאומרו **וָאֶשְׁלְחָה** בזה מתחילה שליחותם. ולכן **וָאֶשְׁלְחָה** מוטעמת בפשטא, שפושטים את כנפיהם כנאמר בדניאל: **[ט, כא']:** וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶחָזוֹן בַּתְּחִלָּה מֻעָף **בִּיעָף** נֹגֵעַ אֵלַי כְּעֵת מִנְחַת-עָרֶב. ופירש רש"י: **מועף ביעף.** היה מועף אלי בפריחה ובטיסה.

ועוד יש לומר על דרך הטעמים, **וָאֶשְׁלְחָה** מוטעמת בפשטא, לרמוז כנ"ל

לעומקו של מקרא
וישלח

על **ההפשטה** מן הגשמיות באומרו **וַאֶשְׁלְחָה**.

ועוד יש לומר שבאומרו **וַאֶשְׁלְחָה** מקדים לו בזה שעתיד הוא לשלוח מן הבהמה הבקר והצאן כפי שאמר לו: **וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וַאֶשְׁלְחָה** וכל זאת כדי **לְהַגִּיד לַאדֹנִי** שרצוני **לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ.**

ועוד יש לומר כפירושו של **אור-החיים הק'**:
אשר על כן בחר לשלוח המלאכים שלא יצטרכו להליכה **ובמקום שהם שמה יעשו שליחותם כי כל העולם כארבע אמותם**, הם עודם עומדים לפניו והם עושים שליחותם אל עשו אחיו הגם שהוא במקום רחוק, והוא אומרו **ארצה שעיר**, ולזה לא אמר לארץ כי לא יצטרכו ללכת **אלא יחזרו פניהם וידברו עם עשו ובמעמדם יעמודו ויחזרו לו התשובה** והבן. עכ"ל.
פירוש:
בהיות כל העולם כארבע אמות אצל המלאכים, ובהיות שאין גב למלאכים כלומר לֹא יֵרָאֶה גַּבָּם ומכל צד יֵרָאוּ פניהם, ככתוב: **[יחזקאל י, יא'] לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּם, לכן,** בעודם עומדים לפני יעקב, עומדים הם **גם** לפני עשו, ובעוד יעקב מדבר אליהם מדברים הם לעשו ובעוד מדברים הם לעשו מחזירים הם תשובה ליעקב.

ואשר על כן, בתחילה יעקב שולחם, שנאמר **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב** ובעודם לפני עשו אומר להם מה לומר לו, שנאמר **וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו** כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד-עָתָּה וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, **ומוסיף על שליחותו ואומר למלאכים בעודם לפני עשו:** וַאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ.

ועוד יש ליתן טעם באומרו: וַאֶשְׁלְחָה **לְהַגִּיד לַאדֹנִי** לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ, מדוע ישתמש במילה קשה כגידים, **לְהַגִּיד לַאדֹנִי,** ולא באמירה רכה כמו **לומר** לאדני. **ויש לומר** שרמז לו בזה, שאמנם פניו לשלום, אך אם יש צורך בכך אינו מהסס להילחם, **ולהגיד: לֹא אדוני.** וזה שאמר **לְהַגִּיד לַאדֹנִי** וכאומרו **לְהַגִּיד לֹא אֲדֹנִי.**

ועוד יש ליתן טעם מדוע אמר לִמְצֹא-חֵן **בְּעֵינֶיךָ.** בלשון **נוכח.** ולא אמר למצוא חן בעיני **אדוני** כפי שאמר ברישא וַאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד **לַאדֹנִי. וי"ל** כי **אדוני** מראה על **ריחוק.** ויעקב רוצה

לעומקו של מקרא
וישלח

שהמציאת חן תהיה **בהתקרבות**. לכן במציאת חן אמר **בעיניך**. וֶאֶשְׂלְחָה לְהַגִּיד **לַאדֹנִי** לִמְצֹא-חֵן **בְּעֵינֶיךָ**.

ועל דרך הרמז, רמז רמז לו, באומרו **בְּעֵינֶיךָ**. שאם לא תתנהג עמי בדרך של התקרבות, אנהג עמך בדרך של ריחוק. ככתוב, (תהלים צא,ח') רַק **בְּעֵינֶיךָ** תַּבִּיט **וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה.** בעיניך תראה מפלתך.

^^^^

רמז גיד הנשה

ועוד על דרך הרמז, רמז לו בזה כל עניני **גיד הנשה.** אשר ציונו ה' עליו, **להגיד** כי **הגיד** הזה, **גיד** הנשה, **הוא חלקו של עשו מכל עמלו**. כי רק בו הצליח שרו של עשו לגעת. ואשר על כן ינקרו בני ישראל את גיד הנשה מן הבשר, שלא תהיה **קליפת הטומאה** של עשו עליו. וכאומרו: וֶאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד. **ואשלחה לשון הפשטה כנ"ל, וכאומרו:** וֶאֶשְׁלְחָה לגיד הנשה, ואפשיטה את גיד הנשה מן הבשר, ואתן לַאדֹנִי את חלקו הוא הגיד. וזה שאמר יעקב: וֶאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי. ועל דרך הטעמים, וֶאֶשְׁלְחָה בפשטא, והוא קצת הפסקה מן לְהַגִּיד לַאדֹנִי. וכאומרו: וֶאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד, וְהַגִּיד - לַאדֹנִי !

^^^^

וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד-עָתָּה: (לב,ה')

עִם-לָבָן גַּרְתִּי. פירש"י **ותרי"ג** מצוות שמרתי. וכוונתו לומר בזה **לא פחות ולא יותר**. שאם **הייתי מוסיף** מצוה אחת על התריג היה לי **תרי"ד** וכבר היתה מתקיימת ברכתך וְהָיָה כַּאֲשֶׁר **תָּרִיד** וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ (תולדות, כז, מ'). ואם **הייתי מחסיר** מצוה אחת היה לי **תרי"ב**, וכבר היה לך פתחון פה **לריב** עמדי. ועתה אין לך פתחון פה לא על **תריב** ולא על **תריד**, כי תרי"ג מצוות שמרתי, לא פחות ולא יותר.

ואמנם, אונקלוס תרגם עִם-לָבָן **גַּרְתִּי** עִם לָבָן **דָּרִית**, לומר לך **בדרך הצח:** אם יבוא עשו לטעון והרי התרגום אומר עִם לָבָן **דָּרִית**, ומתקיימת בי הברכה אשר ברכני אבי: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר **תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ,** ומעתה הבכורה חוזרת אלי, **אף אתה הקהה את שיניו** של עשו לומר לו כַּלֵּךְ אצל

לעומקו של מקרא
וישלח

יונתן בן עוזיאל שתרגם עִם לָבָן **אֲיתוֹתָבִית**, שמובנו כפול: גם לשון ישיבה וגם לשון תשובה ופירכה על קושייתך. **וכאומרו:** עם לבן **ישבתי**, ובזה **אֲיתוֹתַבַת**, שהשבתי על קושייתך ונפרכה טענתך. **ותרי"ג מצוות שמרתי.**

אלא שלפירושו של רש"י ותרי"ג מצוות שמרתי יש לשאול: והרי **לא קיים מצות כיבוד אב ואם** כל זמן היותו בבית לבן.

אמנם, יש לתרץ שעצם צאתו לחרן היה בשליחות הוריו ואולי לכן כן יחשב לו כמצות כיבוד אב ואם, אבל **למעשה** לא כיבדו לאביו במאכל ומשתה ובשאר דברים **כמו שעשה עשו**. ואע"ג שֶׁעֲשָׂו כיבדו לאביו מן השפה ולחוץ, אך מכל מקום הוא שעזר לאביו בעת זקנתו ולא יעקב. **וכן מובא בתרגום יונתן** על הפסוק **[לב, ח']** וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד: וּדְחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא **עַל דְּלָא עָסַק עֶשְׂרִין שְׁנִין בִּיקָרָא דְאָבוֹי**. אם כן מה הוא שאמר ותרי"ג מצות שמרתי.

ויש לומר, מתוך **שנכסף** לקיימן בבחינת מתי יבוא לידי ואקיימנו מעלה עליו הכתוב **כאילו קִיֵּם**. וכפי שהעיד עליו הכתוב (לא,ל') **וְעַתָּה** הָלֹךְ הָלַכְתָּ **כִּי-נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה** לְבֵית אָבִיךָ.

ובשאר מצוות שאין בידו לקיימן כגון פרה אדומה ועוד כהנה וכהנה שאינו שייך בהן, לא דיבר הכתוב, שהרי אם מתיגע עליהן בלימודו מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל הכא שלכאורה כן בידו לקיים מצות כיבוד אב ואם, רק אנוס על פי הדיבור כביכול, על כן **כיסופיו** לקיים המצווה נחשבים לו כאילו קיימה יחד עם כל התרי"ג מצוות. ושפיר קאמר כפירוש רש"י "ותרי"ג מצוות שמרתי".

ולעומקו של מקרא אפשר **שרמז** לכך רש"י באומרו: ותרי"ג מצוות **שמרתי**. שהיה יכול לומר ותרי"ג מצוות **קיימתי**. ומאי **שמרתי - המתנתי**. מתי יבוא לידי **ואקיימנו.**

וכפירוש רש"י בפרשת וישב, **וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר** היה **ממתין** ומצפה מתי יבוא.

וכפירוש רש"י במסכת ברכות (ג.) א"ר יוסי בא אליהו זכור לטוב **ושמר** לי על הפתח ופירש"י שם: **המתין** לי עד שאסיים תפילתי.

כן כאן **ותרי"ג מצוות שמרתי, המתנתי** מתי יבואו לידי ואקיימן.

לעומקו של מקרא
וישלח

ועל פי הדברים האלה, ינתן טעם מדוע קרא רש"י ללימוד **המשנה** בשם **"שמירה".** כמובא בפירושו על הכתוב **[דברים פרשת ראה יב, כח]**: **שְׁמֹר** וְשָׁמַעְתָּ: **שמור זו משנה.**

כי הלומד משנה **שומר ומצפה לגמרא** להבין ממנה סברת טעמי המשנה, שמן הגמרא יוצאה הוראה ולא מן המשנה. לכן יאמר הכתוב ששומר ומצפה מתי יבוא לידיו ויבין לימוד מִשְׁנָתוֹ מן הגמרא.

^^^^

וְאֵחַר עַד עָתָּה. (פס' ה'). יש לעיין מהו **וְאֵחַר,** ומה הוא שאמר **עַד עָתָּה.** שהרי לא קבע לו זמן מסוים להיפגש אתו, שיהיה נופל כאן לשון **איחור** וזמן מסוים כמו **עַד עָתָּה.**

ולפשוטו של מקרא יתפרש **וְאֵחַר** לשון **עַכָּבָה,** ורצונו לומר שהתעכבתי מלרצות את כעסך עד עתה, שהייתי עסוק בפרנסתי כמבואר בפסוק שלאחריו [ו'] **וַיְהִי-לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה** ולכן רק עתה **וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא-חֵן בְּעֵינֶיךָ.**

ולעומקו של מקרא יש לומר, עד עת"ה הוא **עד עת ה'.** עד עת אשר יעלה רצון מלפני ה' שאשוב, כפי שהתגלה ואמר לי: (לא,יג) **עַתָּה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ.** ולכן אמר **וְאֵחַר עַד עָתָּה.**

וכאומרו, מה שנראה **לך,** עשו, **כאיחור ועכבה** אולי יתר על המידה, לפני ה' זו היא העת **הנרצית לרצותך.** ולכן אמר **אֲרַצֶּה שֵּׂעִיר,** מלשון **ריצוי,** וכאומרו **אֲרַצֶּה את השעיר.** וזה שהוסיף ואמר **למצוא חן בעיניך.**

או כַּלֵּךְ לדרך זו, וְאֵחַר עַד **עָתָּה.** **עָתָּה** הגיעה העת לרדת למצרים, שהמילה **אחר** עם הכולל בגימטריה **רד"ו.** לקיים **רדו שנה** שהיו משועבדים במצרים, וכפי שאמר יעקב לבניו: **[פרשת מקץ מב, ב]** וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ-שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם **רְדוּ-שָׁמָּה** וְשִׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וכפירוש רש"י שם: **רדו שמה.** ולא אמר לכו, רמז **למאתים ועשר שנים** שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו. ומכיון שיום הגאולה מדויק הוא, לכן אין **לְאַחֵר** את יום **הגלות,** כדי לא **לְאַחֵר** את יום **הגאולה.** כי אין בין סיום הגלות ותחילת הגאולה אלא כמלוא נימא.

לעומקו של מקרא
וישלח

ואמר **עד עתה, שעתה** אפשר להתחיל את גלגולי הירידה למצרים.

^^^^

דרשת
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ

וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: (לב,ז')

ובפסוק (לג,טז') **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה** פירש רש"י: **עשו לבדו,** [והיכן היו ד' מאות איש שהלכו עמו] וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד **(ב"ר עח, טו.)**. והיכן פרע להם הקב"ה, [כלומר היכן מצינו ששילם להם גמולם הטוב שפרשו מֵעֵשָׂו והלכו להם] בימי דוד, שנאמר **וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד-הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם וְלֹא-נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נַעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמַלִּים וַיָּנֻסוּ** (שמואל א ל, יז.).

ולפירוש רש"י שם אותם ארבע מאות נערים. היו נערים מהעמלקי, והם נצר לאותם ארבע מאות איש שהתלוו לעשו, שממנו יצא עמלק. והקב"ה שילם להם **גמולם** הטוב שפרשו מעשו ולא פגעו ביעקב.

לכן נאמר עַל-**הַגְּמַלִּים**, כנגד **הגמול** הטוב שגמל עמהם הקב"ה על ידי דוד: שנאמר אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נַעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-**הַגְּמַלִּים.** והדגיש הכתוב שרק הם ניצלו.

ועדיין יש לשאול, מדוע נקט במדרש לשון **פֻּרַע** שמשמעותו **שנפרע מהם לרעה**, ולא נקט לשון **גָּמַל** שמשמעותו גמול טוב. **ויש לומר** שמכל מקום בתחילה באו בעצה רעה להרוג את יעקב, ולכן נקט לשון **פרע**. שהקב"ה משלם לגויים גם על **מחשבתם** הרעה.

ואם כן, יש לשאול: גמולם הטוב מצאנו שנשארו בחיים, ובמה **נפרע** מהם על מחשבתם הרעה?
ויש לומר שהפסידו את כל רכושם, **חוץ מן הגמלים.** ולכן נאמר פרע ולא נאמר גמל, ונאמר **וְלֹא-נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נַעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמַלִּים וַיָּנֻסוּ.** וכוונתו לומר שאותם שרכבו על הגמלים זכו לנוס ולהימלט על נפשם.

לעומקו של מקרא
וישלח

ומכל מקום גמל אתם הקב"ה גמול טוב שהשאירם בחיים. ואשר על כן יש לעיין, הרי סוף סוף עמלקים הם, ומדוע יגמלם גמול טוב ולא יקיים בהם **"מחה אמחה את זכר עמלק".**

ולעומקו של מקרא יובן על דרך שאמר רב נחמן [סנהדרין סד עמ ב]: כל ליצנותא אסירא, חוץ מליצנותא דעבודה זרה, דשריא. שמותר לעשות ליצנות מעבודה זרה.

וכגון אליהו הנביא בהר הכרמל **[מלכים א י"ח, כב']** עִם נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע-מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ דִּכְתִיב **[שם פסוק כז']** וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם **וַיִּתְּלֹ** בָּהֶם אֵלִיָּהוּ. **ובשימת לב,** היו שם בנביאי הבעל בהר הכרמל חמישים נותרים על מספר הארבע מאות, והם החמישים כנגד חמישים שערי טומאה שהיו בהם בנביאי הבעל, והם כנגד חמישים שערי קדושה וטהרה שהיו באליהו הנביא.

וכמו שנאמר באליהו הנביא: **וַיִּתְּלֹ** בָּהֶם אֵלִיָּהוּ, הכי נמי, **וַיִּתְּלֹ** הקב"ה בעשו, בשלחו את הארבע מאות איש מעל פניו, וְעֵשָׂו נשאר לבדו עם כל הצאן אשר נתן לו יעקב, להנהיג לבדו את המקנה הרב כל הדרך חזרה להר שעיר: עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים. גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה.

והעיזים והתיישים והרחלים והאילים, הגמלים הפרות והפרים, האתונות והעירים, בורחים אלה לכאן **ואלה לכאן** וְעֵשָׂו רץ אחריהם לאוספם, וכך הגיע חזרה לארצו ויהי לצחוק בעיני בני מקומו.

ואשר על כן גם על כך שילם הקב"ה לארבע מאות איש אשר היו עמו גמולם הטוב על אשר עזבו את עשו עם כל מאודו, להיותו ללעג ולקלס בעיני בני עמו.

ועוד יש לומר בשימת לב שיחד עם דוד נלחמו **ארבע מאות** איש מאנשיו כנגד **ארבע מאות** הנערים. ואשר על כן יש לעיין במספר המיוחד הזה **ארבע מאות.**

ולעומקו של מקרא, תרמוז פרשת **הארבע מאות** לאותו היום שהורידוהו לרבן גמליאל מנשיאותו והעלו את ר' אלעזר בן עזרי"ה להיות נשיא במקומו.

לעומקו של מקרא
וישלח

וכמובא בברכות (כח.), תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד **שאין תוֹכוֹ כְּבָרוֹ**, לא יכנס לבית המדרש.

ההוא יומא מינו את ר' אלעזר בן עזריה במקום רבן גמליאל, וניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס, ואתווספו כמה ספסלי בבית המדרש.

א"ר יוחנן **פליגי בה** אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן חד אמר אתווספו **ארבע מאה ספסלי** וחד אמר **שבע מאה ספסלי**.

ויש לשאול, לכאורה זו מחלוקת **במציאות** ומה יש לחלוק כאן ולומר **פליגי בה**. והיה לו לומר **איכא דאמרי**. **איכא דאמרי** ארבע מאה **ואיכא דאמרי** שבע מאה. ומאי **פליגי בה** והרי לכאורה אין כאן סברא לכאן או לכאן.

ובביאור דבריהם הק' **לעומקו של מקרא,** יש לומר, כי **ארבע מאות** הספסלים שהתווספו בבית המדרש הם כנגד **וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ**. שהרי אמרו חז"ל בתנחומא כי עֵשָׂו - **אין תוֹכוֹ כְּבָרוֹ**. וכן פירש רש"י עה"פ (כה,כז') אֶישׁ **יֹדֵעַ צַיִד**. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות.
וכן כל הנלוים עליו, כמוהו, **שאין תוֹכָם כְּבָרָם.**

ולמאן דאמר שבע מאה ספסלי, הם כנגד הארבע מאות איש **בתוספת** עשו עצמו שהוא כנגד **השלש מאות** ספסלים הנותרים, ונרמזים באות **שׂ** שבע**שׂ**ו. [**ש** בגימטרי'ה שלש מאות].
ודוקא ה"**שׂ**" שהוא **תוכו** של עֵ**שָׂ**ו, **ואינו כְּבָרוֹ. שהמעטה החיצוני של ה"שׂ" של עשו הן האותיות "ע", "ו".** והן נראות לעין כל כתמימות. שהאות **עין** היא כנגד מה **שרואים** כלפי חוץ, והאות **"וו"** היא כנגד **הטלפיים** של עשו הפשוטות לפנים כאומרות ראו כמה אני צדיק.
רק ה"שׂ" השמאלית שהיא תוכו של השם **עשׂו** מראה על **שִׂנְאָה**. וזה שאמרו **עִמּוֹ**. וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ **עִמּוֹ**.

שה"**מ**" במילה **עִמּוֹ** עטופה גם היא משני צדדיה באותיות **עי'ן ו'ו**. וה**מ**"ם שבתווך היא כנגד **ארבע מאות** במספר קטן, וגם הם **אין תוֹכָם כְּבָרָם, כעשו**.
ומזה הבין יעקב שיש לחוש לבואם.

לעומקו של מקרא
וישלח

והתלמידים שנוספו בבית המדרש בארבע מאות או בשבע מאות ספסלי באו לתקן את היראה של יעקב מפני **אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.** ארבע מאות ספסלים כנגד ארבע מאות איש שבאו עמו, ושלש מאות הספסלים היתרים על הארבע מאות כנגד עשו השקול כשלש מאות, כנ"ל, ויחד הם שבע מאות ספסלים.

ואשר על כן נמצאו התלמידים יראים ושלמים לפני המקום ב"ה, כהמשך דברי הגמ' שם, כי הם **תיקון** ליראת עקב מ"ארבע מאות איש עמו".

ובהיות כל ספסל סובל **עשרה תלמידים,** כי זה המספר השלם, יוצא איפוא שנתווספו ארבעת אלפים תלמידים, והם כנגד ארבעת אלפים ריבוא מלאכים שנתלוו ליעקב, כמובא במדרש רבה [פרשה ע"ה] וַיִּקָּרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם, שְׁתֵּי מַחֲנוֹת לָמָּה, מְלַמֵּד שֶׁנָּתְנוּ לוֹ לְיַעֲקֹב **אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת** ובודאי היה **תּוֹכָם כְּבָרָם.**

ומה שפליגי בה, האם נתווספו ארבע מאות ספסלי או שבע מאות ספסלי, **אכן, אינה מחלוקת במציאות** אלא **בסברא**:

חד סבר **הנלוים לעבירה** הרי הם כעוברי עבירה **רק כאשר הָרָשָׁע נמצא אתם,** ולפי סברא זו התווספו **שבע מאה** ספסלי, **ארבע מאות** כנגד ארבע מאות איש **ועוד שלש מאות** כנגד ע**שו** שהיה **עמם,** שנאמר **וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ**, עם עשו.

ואידך סבר, שגם כאשר **אין הם אִתּוֹ** גם נקראים עוברי עבירה, ולפי סברא זו התווספו רק **ארבע מאה ספסלי** כנגד **אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ**, אפילו אינם עמו. ועשו אינו בחשבון, שכן מה לו ולבית המדרש, ועוד שלבדו לא יעשה דבר כנגד כל הבאים עם יעקב. שהרי לכן הביא ארבע מאות איש עמו.

ועל דרך הצח והטעמים, קצת ראיה יש לכך מן הפסוק, שכן **אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ** מוטעם במירכא-טיפחא, כאשר **הטיפחא** במלה **אִישׁ** מצד אחד כעין מפסקת בינם ובין עשו, שנאמר **וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ, עִמּוֹ**. ומצד שני היא כן כמחוברת עם סוף הפסוק, ואינה ממש לכשעצמה, כרוב טעמי הטיפחא שלפני סוף פסוק.

לעומקו של מקרא
וישלח

ואשר על כן ידרש:
לחד - **עִמּוֹ** מחובר אליהם,
ולאידך - **עִמּוֹ** מורחק ומופסק מהם. וזה יסוד ה"פליגי בה" שאמרו: חד אמר ארבע מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה ספסלי.

ולפי המדרש רבה שהביא רש"י, שהקב"ה **פרע** להם, יש לומר **שכל הנדבק לעשו נדבק במומיו**, גם **לאחר שפרש ממנו**, ואע"פ שגמל להם הקב"ה גמול טוב שנשארו בחיים, מכל מקום קרי ביה **שנפרע** מהם, כשהפסידו רכושם. כראוי לעמלק שלא יצא חוטא נשכר.

וכשקיבלם ר' אלעזר בן עזריה לתלמידים לבית המדרש, קיבלם עוד לפני שידע כי תוכם כברם, כי סבר שעל ידי תורה לשמה, יהיה **תּוֹכָם** של התלמידים **כְּבָרָם**, ואפשר יהיה להכרית זרעו של עמלק **שאין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ**. קל וחומר שיוכלו לעמלק מאחר ונודע הדבר כי התלמידים שנוספו כולם היו תוכם כברם. ואשר על כן אומרת הגמ' כי לא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש באותו היום שלא פירשוה. והיא היא התשובה לעמלק שמבקש למנוע עמל התורה ככתוב **[שמות יז,ח']** וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם,
ומאי רפידים שרפו ידיהם מדברי תורה. כמובא במדרש תנחומא שם: אֵין **רְפִידִים** אֶלָּא **שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם** מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִיכָךְ עֲמָלֵק בָּא עֲלֵיהֶם.

והוינן בה, מה הוא הביטוי שבפי חז"ל באמרם **רפו ידיהם**, והרי הלימוד הוא בפה ולא בידים. אלא כשהפה מתרפה ח"ו מדברי תורה, תופסות גם הידיים את אומנותו של עמלק שנאמר בו **והידים ידי עשו**.

ולכן נחשבות **הידים** כמתרפות בדברי תורה. כי זה רצונו של עמלק. וכאשר עמלים בתורה בהקול קול יעקב, אזי גם הידיים נעשות חלק מהקול קול יעקב, בעת נפרשות הידים אל היושבי בשמים בתפילה, כפי שנאמר: **[איכה ג, מא']** נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵ-ל בַּשָּׁמָיִם.

^^^^

יראת יעקב

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת (לב,ח')

לעומקו של מקרא
וישלח

ובברכות (ד.) הקשה ר' יעקב בר אידי כתיב {**בראשית כח-טו**} וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וכתיב {**בראשית לב-ח**} **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד**, והתירוץ: אמר שמא יגרום החטא.

ויש לעיין, באיזה חטא מדובר.

אומר הכלי יקר: ביראה זו יצאו כל המפרשים ללקוט ולא מצאו טעם נכון למה זה ועל מה זה היה מתירא, אחר שהבטיחו הקב"ה פעמיים לשמרו, וממשיך הכלי-יקר:

והקרוב אלי לומר בהיתר ספק זה, על דרך שאמרו רז"ל (סוטה מא:) כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו כו', וכמו כן כאן יעקב הרגיש בעצמו **שחטא בזה שהחניף לרשע** ואמר כה אמר עבדך יעקב, **על כן נאמר ויירא יעקב**. עכ"ל.

ובתרגום יונתן, פירש שיעקב חשש על עשרים ושתים שנה **שלא עשה כיבוד אב ואם,** וכן מובא בתרגומו על הפסוק [לב, ח'] וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד: וּדְחֵיל יַעֲקב לַחֲדָא **עַל דְּלָא עָסַק עֶשְׂרִין שְׁנִין בִּיקָרָא דְאָבוֹי.** וכבר נתבאר לעיל כי הרוצה לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, אלא שבפועל חשש שנתרבו זכויות עשו על זכויותיו, שעשו שימש את אביו בפועל.

ולעומקו של מקרא יש לומר שיעקב **חשש לירידה רוחנית**. שכן השיבו לו המלאכים: בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ **לִקְרָאתְךָ** [לב,ז'] ועל דרך אל תקרי. אל תקרי **לִקְרָאתְךָ**, אלא **לקרר אותך.** כנאמר בעמלק **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ.** ופירש רש"י [באחת מהלשונות שבפירושו]: לשון **קור** שצינן האמבטי של ישראל בפני אומות העולם, שלא יפחדו להילחם בישראל.

לכן **ויירא יעקב** מפני עמלק שבא **לקרר את היראת שמים שלו.** ולזה **ויירא** יעקב. שהרי יראת שמים אינה שייכת להבטחה. כי הכל בידי שמים חוץ **מיראת שמים.** ובהעדר יראת שמים **שמא יגרום החטא**. לכן ויירא יעקב.

ועוד יש לומר שהיה יעקב ירא שמא **לא קיים את ה"בכל מאדך"** כראוי, כפי שדרשו חז"ל **[ברכות נד. פרק ט' במשנה] וּבְכָל מְאֹדֶךָ, בְּכָל מָמוֹנֶךָ.** ולכן נאמר וַיִּירָא יַעֲקֹב **מְאֹד.**

מיד וַיַּשְׂח מִן-הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים: גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים

לעומקו של מקרא
וישלח

וּפְרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרֶם עֲשָׂרָה:
לקיים בזה **וּבְכָל מְאֹדֶךָ.**

ועוד יש ליתן את הדעת לאומרו וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד **וַיֵּצֶר לוֹ.** מאי **וַיֵּצֶר לוֹ.**

על דרך הפשט פירש רש"י: וַיִּירָא שמא יֶהֱרג, **וַיֵּצֶר** לו שמא יהרוג הוא את האחרים. ויש לשאול, הרי יקיים בזה מצוה של הבא להרגך השכם להרגו. ויש לומר שזכר יעקב את דברי רבקה אמו בטרם שילחתו "למה אֶשְׁכַּל גם שניכם יום אחד". לכן קשר את חששו שמא יֶהֱרג עם שמא **יהרוג.**

ועוד יש לומר על מה וַיֵּצֶר לוֹ, שצר היה לו על כך שהיה **רָא.** כלומר היה צר לו שפחד. וזה ערך הדברים: **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד - וַיֵּצֶר לוֹ על שהיה ירא.**

ובתרגום אונקלוס תרגם **וַיֵּצֶר לוֹ וַעֲקַת לֵהּ.**
ועל דרך הרמז יש לומר, באומרו **וַעֲקַת לֵהּ,** כאן רמז התרגום למאבקו של יעקב עם המלאך, שנאמר בו, (לב, כה.) **וַתֵּקַע** כַּף-יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ. שהן אותיות **וַעֲקַת.** ונרמז בזה **שוַתֵּקַע** הוא במידה כנגד מידה לכך **שוַעֲקַת לֵהּ.** והוא כעין תיקון ל**וַיֵּצֶר.**

שכן לא היה צריך להיות לו צר, שהרי הקב"ה הבטיחו.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא
שעל ידי אחיזתו בעקב עשו בצאתם לעולם, **יָנָקָה ידו מן הקליפה** אשר נאחזה בה, והוא היסוד לכך שהיה במצב של **וַעֲקַת לֵהּ.** שמרמז על יניקה מהקליפה. ועל ידי **וַתֵּקַע** כַּף-יֶרֶךְ יַעֲקֹב שהיא כנגד "**ועקת**", **נתקה** הקליפה מן הקדושה, ועל ידי כך **גם נעתקה** הצרה וגם הפחד והיראה.
יוצא, איפוא, ש**וַיֵּצֶר לוֹ** הוא תיקון ל**וַיִּירָא יַעֲקֹב** ולכן נאמר **וַיִּירָא יַעֲקֹב** מְאֹד **וַיֵּצֶר לוֹ.** והמלה **מְאֹד** שהיא בגימטרי' **מה,** תשמש לפניה ולאחריה. על **מה וַיִּירָא יַעֲקֹב** על שהיה במצב של **וַיֵּצֶר לוֹ.** ועל **מה** נאמר בו **וַיֵּצֶר לוֹ,** על שהיה במצב של **וַיִּירָא יַעֲקֹב.** ש**וַיֵּצֶר לוֹ** הוא תוצאה וגם התיקון של **וַיִּירָא יַעֲקֹב** מאד.

ועל דרך הצח, ויירא יעקב מאד ויצר לו. הוא **נוטריקון:**
וירָא **י**עקב **י**ראה **ר**בת **א**ימה, **י**ען **ע**שו **ק**רב **ב**ארבע **מ**אות **א**יש, **ד**ורונות **ו**תפילה **י**חץ **צ**יווה, **ר**יצהו **ל**אחיו **ו**נתרצה.

^^^^

לעומקו של מקרא
וישלח

שבע השתחויות

וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד-גִּשְׁתּוֹ עַד-אָחִיו: [לג,ג']

יש ליתן טעם לשבע השתחוויותיו של יעקב לפני עשו. ומה ראה על ככה ולא הסתפק בשליחת הדורונות כדי לרצותו.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלמד זאת מברכתו של יצחק. שהרי יצחק ברכו: **וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ** [תולדות כז,כט']. וידע יעקב כי מתחילה הועיד יצחק אביו ברכה זאת לעשו. אלא שלקחה ממנו מדין מכירת הבכורה. ולפי מה שהועיד יצחק ברכה זו לעשו, היה צריך יעקב להשתחוות לו לעשו. כנאמר: **וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ**. ואע"פ שיצחק אביו הסכים עם הברכות כפי שאמר: **גַּם-בָּרוּךְ יִהְיֶה**, חשש יעקב שבפרט זה של **ההשתחוויות** אולי לא חזר בו אביו, שכן כך אמר יצחק לעשו: **הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת-כָּל-אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו** ואילו **וְיִשְׁתַּחֲווּ** לו בני אמו לא קאמר לו. אם כי זה כלול במלה "עבדים", אך בפירוש לא אמר לו. ואשר על כן, כדי להוציא מידי ספק, אמר אשתחווה לו הפעם הזאת ובזה אזכה גם בחלק זה של הברכה **וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ**. ומכאן גם למד יעקב שכדי לזכות בחלק זה של הברכה עליו להשתחוות **שבע פעמים**, כנגד **שבע פעמים** שאמר יצחק ליעקב **"בני" בטרם** ברכו במקום עשו: [פרק כז,שם]: {יח} וַיָּבֹא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה **בְּנִי**: {כ} וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מַה-זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא **בְּנִי** וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי: {כא} וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גְּשָׁה-נָּא וַאֲמֻשְׁךָ **בְּנִי** הַאַתָּה זֶה **בְּנִי** עֵשָׂו אִם-לֹא: {כד} וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה **בְּנִי** עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אֲנִי: {כה} וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד **בְּנִי** לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ-לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ: {כו} וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה-נָּא וּשְׁקָה-לִּי **בְּנִי**:

ואם כי אמר יצחק "בְּנִי" גם פעם שמינית הרי היא אינה מן המנין, שהרי אמר זאת **לאחר** שברכו בשם ה': {כז}וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק-לוֹ וַיָּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו **וַיְבָרְכֵהוּ** וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ **בְּנִי** כְּרֵיחַ שָׂדֶה **אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָ"ה.**

ובאומרו שבע פעמים **בְּנִי** לפני הברכה, התכוון יצחק **להעלות את עשו משבעה מדורי גיהנום**, כמובא במסכת סוטה [י:] על דוד המלך: **הני תמניא** [אותם שמונה] פעמים שאמר דוד המלך **"בני" למה?**
וכמובא בשמואל ב [יט א-ה]:

לעומקו של מקרא
וישלח

בְּנֵי אַבְשָׁלוֹם **בְּנֵי בְנִי** אַבְשָׁלוֹם מִי-יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם **בְּנִי בְנִי**: וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל **בְּנִי** אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם **בְּנִי בְנִי**.

הני תמניא **בְּנִי** למה ומשיבה הגמרא: **שבעה** דאסקיה משבעה מדורי גיהנם **ואידך** איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי. ופירושו:

שבע פעמים כדי להעלותו משבעת מדורי גיהנום,

והפעם השמינית - יש אומרים לקרב ראשו לגופו, שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, וקירבו. **ואיכא דאמרי: דאייתיה לעלמא דאתי,** ויש אומרים כדי להביאו לחיי העולם הבא.

כן יצחק, באומרו בני בני **שבע פעמים,** רצה להעלות את עשו משבעה מדורי גיהנום **לפני** שיקבל ברכתו. **ואשר על כן** עתה יעקב משתחוה לו שבע פעמים, **כדי להורידו שבע פעמים** מאותה דרגה שהתכוון יצחק להעלותו. ובזה ירד עשו לדרגה התחתונה, ולא יכול ליעקב, והתהפך לנשקו במקום לנשכו.

וזו היתה עבודת ההשתחוויה של יעקב: **בהרכין** עצמו ארצה שבע פעמים פעל ישועות **להוריד** את עשו בזה אחר זה מדרגתו, שבע פעמים.

ובשימת לב, פעם שמינית שאמר יצחק "בני" אינה מן המניין, שהרי אמר זאת **לאחר שברכו** בשם ה' : {כז}וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק-לוֹ וַיָּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו **וַיְבָרֲכֵהוּ** וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ **בְּנִי** כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר **בֵּרְכוֹ יְהוָ֑ה.**

ולכן נאמר ביצחק [בפרשת תולדות כז,לג'] **וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מְאֹד** ופירש רש"י שם: ומדרשו, ראה **גיהנם פתוחה מתחתיו.** ופירושו: מדוע חרד, שהרי לא הצליח להעלותו ממדורי גיהנום באומרו שבע פעמים בני בני. ועוד חרד, שלא הצליח לקרב ראשו אל גופו, וכמבואר בפרשת ויחי כאשר חושים בן דן ערף ראשו, נתגלגל ראשו למערת המכפלה לחיקו של יצחק, וגופו נותר בשדה למאכל חיות השדה שבו היה עיסוקו לצוד החיות ולעבור עבירותיו. **כי כשאמר** לו "בני" **פעם שמינית** היה זה כבר לאחר שנתן דעתו לברך את יעקב העומד לפניו: [כז,כז'] וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ **בְּנִי** כְּרֵיחַ שָׂדֶה **אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָ֑ה:**

ובכך זכה עתה יעקב במלחמתו עם עשו על חיי העולם הבא, בה החל עוד בבטן אמו, כפי שפירש רש"י על הפסוק [כה,כב'] **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ** - מתרוצצים זה עם זה, ומריבים **בנחלת שני עולמות.**

לעומקו של מקרא
וישלח

ולכן לא היה צריך יעקב להשתחוות אלא שבע פעמים כנגד שבע פעמים שאמר יצחק "בני" **לפני** שברכו ליעקב. **ועתה**, משהשתחווה יעקב לעשו שבע פעמים, כנגד שבעה פעמים שאמר בני, בזה הורידו לעשו מדרגתו, כנ"ל, ובזה גם זכה לברכתו של יצחק **וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ.** דייקא נמי **בְּנֵי** בלשון רבים. **הם האלופים שכולם עתידים להשתחוות ליעקב.**

ובשימת לב, הם **שבעה** אלופים מאליפז, ועוד **שבעה** אלופים מרעואל ואהליבמה, שעתידים להשתחוות ליעקב מכח השתחוויותיו, שנאמר: **וְהִוא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים. ונרמזו בזה עוד אלופים הרבה שנאמר: עַד-גִּשְׁתּוֹ עַד-אָחִיו, לרבות אלופים הרבה שעתידים להשתחוות לו,** כשם שהשתחווה השתחוויות הרבה לפני אחיו. כנאמר: **עַד-גִּשְׁתּוֹ עַד-אָחִיו.**

ועל דרך הרמז והטעמים יֵאָמֵר כי לכן הוטעמו המלים [לו,מ] **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת** [אַלּוּפֵי עֵשָׂו] בתלישא גדולה ובגרשיים, **לומר לך** שעתידים כל האלופים האלו **להתלש תלישא גדולה** מן העולם, ולהיות **נגרשים** מלפני יעקב **באלף השביעי,** מכח השתחוויותיו של יעקב לעשו **שבע פעמים.**

ועל דרך הסוד ירמזון שבע ההשתחוויות לשבע הספירות הק' שדרכן עלה יעקב ונתעלה להגיע עד כסא הכבוד, שנאמר עד גשתו עד אחיו, עד גשתו הוא שמונה עד אחיו הוא תשע ועד בכלל הוא עשר, שהגיע בזה עד הכתר העליון שם דמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד ומעתה אין קליפת עמלק שבעשו יכולה לו, כפי שנאמר בכרובים [שמות,כה,כ]: **וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל-אָחִיו**.

וכמובא במדרש רבה במדבר פרשה ד, **וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו**, כְּנֶגֶד כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁמְּכֻנֶּן כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [שם יג] וכן מובא שם [א]: הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, ד): מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב, יַעֲקֹב הַרְבֵּה אַתְּ יָקָר בְּעֵינַי שֶׁכְּבָיְכוֹל **קָבַעְתִּי אֵיקוֹנִים שֶׁלְּךָ בְּכִסְאִי**, וּבְשָׁמְךָ הַמַּלְאָכִים מְקַלְסִין אוֹתִי וְאוֹמְרִים (תהלים מא, יד): בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם.

והיינו **עד גשתו עד אחיו,** שהגיע בהשתחוויותיו עד כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁמְּכֻנֶּן כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

^^^^

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיֹּאמֶר אִם-יָבֹוא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֶּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה. (לב,ט')

הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֶּהוּ. פירש רש"י מחנה משמש לשון **זכר** ולשון **נקבה**, **אִם-תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֵהּ** לֹא-יִירָא לִבִּי (תהלים כז, ג.), הרי לשון **נקבה**. וַיֹּאמֶר (בראשית לג, ח.), מִי לְךָ כָּל-**הַמַּחֲנֶה הַזֶּה** אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי לשון **זכר**.

עד כאן פירוש רש"י. וצריך לומר **לפשוטו של מקרא** שהוקשה לו מדוע כתוב **הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֶּהוּ.** הַמַּחֲנֶה **הָאַחַת**, לשון **נקבה**, **וְהִכֶּהוּ** לשון **זכר.** או הוקשה לו שבתחילה יאמר לשון נקבה **הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֶּהוּ**, ואחרי כן יאמר לשון זכר **וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה.** ואשר על כן **תירץ רש"י קושייתו** שמחנה הוא גם לשון זכר וגם לשון נקבה.

ולעומקו של מקרא, נראה לתרץ בדרך אחרת. הַמַּחֲנֶה **הָאַחַת**, לשון **נקבה**, הם מחנה בני ישראל. **וְהִכֶּהוּ** לשון **זכר** יכול להיות שמדבר על מחנה **המלאכים** הנקראים לשון **זכר** כי לגבי ישראל הם בבחינת **משפיע** ומחנה **ישראל** בבחינת **מקבלים השפע.**

ולכן כתיב **וְהִכֶּהוּ**, לשון זכר **והכה מחנה המלאכים את עשו.**

ולפי זה לא היה צריך לחלק את המחנות, אלא רק כטכסיסי מלחמה, **שאם יבוא עשו למחנה האחת,** יכהו מחנה המלאכים, **ואנשיו של עשו גם אם יבואו למחנה השני,** ינוסו להם מאחר שיראו **כי הוכה עשו** במחנה האחת **על ידי המלאכים** ויהיה **גם** המחנה השני לפליטה.

וקצת סיוע לזה בשתי הדוגמאות שהביא רש"י. **האחת** היא דוגמא למחנה בשר ודם, **אִם-תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֵהּ** שהוא לשון נקבה. והדוגמא השניה **למחנה המלאכים** שהוא לשון זכר, כשאלת עשו מִי לְךָ כָּל-**הַמַּחֲנֶה הַזֶּה** אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי, וכוונתו היתה **למחנה המלאכים** שהוא לשון **זכר.**

וַהֲוֵינָן בָּהּ, מה יכריח את רש"י לפרש בפסוק בתהלים **אִם-תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֵהּ, שהוא לשון נקבה. דלמא לשון זכר הוא,** שהרי **תַּחֲנֶה** יסבול **שני** פירושים. האחד לשון נקבה, לומר **היא**

לעומקו של מקרא
וישלח

תַּחֲנָּה, והשני לשון זכר בנוכח, **אַתָּה תַּחֲנָּה**.
אלא בשימת לב מה כתיב ביה, **לֹא-יֵרֶא לְבָבִי** . ואל מי פונה דוד המלך במזמור זה, הוי אומר **אל הקב''ה.** והרי **לא יתכן** שיאמר להקב''ה, **אם אתה תַּחֲנָּה עלי מחנה - לֹא-יֵרֶא לְבָבִי.** שהרי על דוד נאמר **שריווה להקב''ה בשירות ותשבחות, ולא ינהיג עצמו בשררה להטיח דברים כלפי מעלה.**

אלא על כרחך, כוונתו של דוד המלך למחנה עצמה, בלשון נסתרת ונקבה. וכך יהיה ערך הדברים:

אם **היא**, המחנה, **תַּחֲנָּה** עלי - **לֹא יֵרֶא לְבָבִי** כי אתה ה' **אוֹרִי וְיִשְׁעִי.**

^^^^

קָטַנְתִּי מִכֹּל חַסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת (לב, יא')

קָטַנְתִּי מִכֹּל חַסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֶת.

בשימת לב, מִכֹּל החסדים הכף מנוקדת **חוֹלָם** שהיא **תנועה גדולה. וּמִכָּל** האמת הכף נקודה **קמץ קטן** שהיא **תנועה קטנה.** ויש ליתן טעם בדבר. אמנם כן, שינוי הניקוד לכאורה נובע מהשינוי בטעמים, כי **מִכֹּל** חַסָדִים המילה **מִכֹּל** מוטעמת בפני עצמה, **וּמִכָּל-הָאֱמֶת** המילה **וּמִכָּל** מוקפת היא ואינה מוטעמת בפני עצמה, ולכן ישתנה ניקודה. אך מכל מקום אומר הדבר דרשני, לגלות עומק ענינו של שינוי.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח והניקוד, יש לומר, כי **חסדי** המקום כה רבים הם, עד שהם **כוללים כל העולם כולו**, כי מי יוכל עמוד לולא חסדיו של מקום. ולכן אמר **מִכֹּל חַסָדִים, בתנועה גדולה.**

ולעומתם, האמת נעדרת ואין לנו בה תפיסה כלל בעלמא דשקרא. ולכן בצירוף המלים של **וּמִכָּל-הָאֱמֶת** מנוקדת המילה **וּמִכָּל** בקמץ **קטן**. ואף כי **אמת התורה** קַיָמָא לנצח, הרי היא רחבה מני ים, ובעומדו לפניה אומר יעקב אבינו בענותנותו **קָטַנְתִּי אפילו מִכָּל קומץ שבה.**

ואשר על כן בחר הקב"ה ליתן דוקא **ליעקב את מידת האמת**, להגדילה ולפארה בגבורה עילאה של יצחק אביו,

לעומקו של מקרא
וישלח

מתוך חסדי המקום אשר בירר לו אברהם אוהבו. שנאמר (מיכה ז,כ') **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם**.

שמתוך חסדי אברהם וגבורת יצחק תתברר לה **מידת האמת של יעקב**, ככתוב (תהלים קיז,ב') כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְהוָ"ה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ. **כִּי גָבַר** היא גבורת יצחק, **עָלֵינוּ חַסְדּוֹ** היא חסד לאברהם **וֶאֱמֶת יְהוָ"ה לְעוֹלָם** היא מה שכתוב **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב**.

^^^^

דרשת

בְּמַקְלִי עָבַרְתִּי

כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (לב,יא').

פירש רש"י, לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן.

ויש לשאול, מדוע היה על התורה לציין כי במקלי. לפירוש השני של רש"י ניחא. שנתן מקלו בירדן ונבקע הירדן. **אך לפירוש הראשון** היה יכול לומר בחוסר כל עברתי את הירדן, ועתה הייתי לשני מחנות. **וכיצד יעיד המקל על חוסר כל.**

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, יבואר בשני אופנים, על דרך האפשר.

הא' שהיה זה המקל אשר ממנו התעשר בשקתות המים עת הציב מקל לוז וערמון בעת בא הצאן לשתות. לכן מזכיר חסדי המקום שיצא עם מקלו בלבד, וממנו תוצאות נסים ונפלאות שעשה עמו הבורא ית'.

הב', **על דרך אל תקרי.** אל תקרי **בְּמַקְלִי**, אלא **בְּמַה - בְּקוֹלִי. בקול התורה** שעמדה לי מבית מדרשו של שם ועבר, **ובקול התפילה** שעמדה לי בעת צרתי. שנאמר **הקל קול יעקב. וכאומרו בְּמָה** עברתי את הירדן הזה, **בְּמָה, בְּקוֹלִי.** והיינו **בְּמַקְלִי**.

ועוד יש לומר, **מאי בְּמַקְלִי**. שנאמר וישא יעקב רגליו. ופירש"י שנעשה **קל**

לעומקו של מקרא
וישלח

ללכת. באותה **קלות** שהגעתי באותה קלות אני מבקש לחזור.

ועוד יש לומר, כמובא בפסחים נב: כפי שאמר רב יוסף על רב ספרא שתמך בדיעה של רב הונא בריה דרב איקא **הַמַּקֵּל** בעבורו: **"וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ"** (הושע ד, יב'), שתומך בדעת הַמַּקֵּל לו.

ואף כי שם התכוון רב יוסף בדרך השלילה, כאן **על דרך הצח** יאמר יעקב לפני הקב"ה, קטנתי מכל החסדים וגו', וְאִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָ"י מִי יַעֲמֹד, ואשר על כן אני פונה אליך בשם הרחמים אל מי **שמֵקֵל לי**, אל **שומע קולי** כְּי בְמַקֵּלִי **במה שהקלת עלי עד עתה** עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, **את רצועת המרדות הזאת של עמלק,** וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, **ותרתי משמע**: **מחנות בשר ודם ומחנות המלאכים.** וכן **תרתי משמע** לגבי המקל: **בְמַקֵּלִי** עברתי ועל ידי מי ששמע קולי וְשֶׁמֵּקֵל **לי**.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא שהוא הַמַּקֵּל בו הכה בלעם את אתונו בפעם השלישית. ככתוב: **[בלק, במדבר, כב,כז'] וַיִּחַר-אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת-הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל, מאי בַּמַּקֵּל** בה"א הידיעה, **שבלעם הוא לבן** כמובא במדרש תנחומא, ולבן חמד מיעקב את מקלו, הוא **הַמַּקֵּל** אשר אתו עבר יעקב את הירדן ואשר על ידו הֶעֱשִׁירוֹ הקב"ה במקנה רב. ואע"ג שכבר נכתב קודם לכו שהכה את האתון, לא נכתב במה הכה אותה. שהרי הכה אותה זה שלש רגלים, וכל פעם הוסיף על מכתו מכה רבה: בפסוק כג כתיב: **וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת-הָאָתוֹן** לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ, ולא כתב במה הכה. **ולאחר מכן** בפסוק כה כתיב: וַתִּלְחַץ אֶת-רֶגֶל בִּלְעָם אֶל-הַקִּיר **וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ** ולא כתב במה הכה, עד אשר בפסוק כז כתיב: **וַיַּךְ** אֶת-הָאָתוֹן **בַּמַּקֵּל**. מאי במקל בה"א הידיעה, והרי לא הוזכר המקל לפני כן. אלא הוא **הַמַּקֵּל** הידוע שלקח **בלעם הוא לבן**, מיעקב. שכן כשחזר יעקב מלבן לא מוזכר המקל כלל, רק באמרו **כְּי בְמַקֵּלִי** עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה **וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת.**

^^^^

הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כְּי-יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל-בָּנִים (לב,יב')

לעומקו של מקרא
וישלח

אֵם עַל-בָּנִים. רצה לעורר רחמיו של מקום והזכיר **שילוח הקן**. אלא שהאומר **עד קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו**. [ולאומר כי למסקנת הגמרא שם מדובר בשליח ציבור, היה יעקב כאן בתפילתו כשליח ציבור] ולכן הזכיר ברמז **אֵם עַל-בָּנִים**.

ועוד על דרך הצח, אומר יעקב מדוע אזכיר עתה שילוח הקן, שהרי **אַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ**, וגם בשילוח הקן אמרת **למען ייטב לך והארכת ימים.**

^^^^

וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת-זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסָּפֵר מֵרֹב (לב,יג')

וְשַׂמְתִּי אֶת-זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם. פירש רש"י, והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא **(בראשית ויצא, כח, יד.) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ**, אלא שאמר לו **(שם, פסוק טו')**, כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ, ופירש רש"י שם: **דברתי לך.** לצרכך ועליך, מה **שהבטחתי לאברהם** על זרעו, **לך הבטחתי** ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי ביצחק, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אצל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן. עכ"ל רש"י.

ופירושו הוא כעין חיסורא מחסרי והכי יש למימר: כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ **יעקב** עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי **לָךְ**, את אשר דברתי **לאברהם אביך**, ומה שדברתי לאברהם אביך - הוא לְךָ וּבְשָׁבִילְךָ !

וכן יצחק אביו הבטיחו על הדבר כשאמר לו [בסוף תולדות [כח,ד']: **וְיִתֶּן-לְךָ אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם** לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

ולאברהם אמר [וירא, כב,יז'] כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ **וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ** כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם **וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם.**

ומעתה לא נותר אלא ליתן טעם מדוע נקט יעקב בחצי השני של ברכת אברהם. **וכחול אשר על שפת הים,** ולא הזכיר את החצי הראשון של ברכת אברהם שהיא **ככוכבי השמים.** והלא **ככוכבי השמים** ברכה מעולה ממנה. שהיא מראה גם על ברכה **רוחנית.**

לעומקו של מקרא
וישלח

אלא כך אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה, בדרך של "אל תקרי": אל תקרי **כחול** אלא **כַּחֵיל**. כחומה. (וכאיכה ב,ח'). כחומת הים, ככתוב **והמים להם חומה מימינם ומשמאלם**. שאגן עליהם כחומה, מימינם ומשמאלם. גם במידת **החסד** שהיא מימינם, וגם במידת **הגבורה** שהיא משמאלם.

וזו טענת יעקב אבינו. שאם יבוא עשו והכני אם על בנים, כיצד תהיה לבנים חומה בעברם את הים? לזה אמר אשר לא **יִסָּפֵר** מרב. אל תקרא **יִסָּפֵר** אלא **יְסַפֵּר**. שאי אפשר יהיה **לְסַפֵּר** את כל הנסים מתוך שרבים הם, והניסים שעל הים **יתחילו לְסַפְּרָם מהנסים שעתה עושה עמדי עכשיו.** וזה שסדרו חז"ל בהגדה של פסח לומר **מארמי אובד אבי** וירד מצרימה, שאם לא הצלתני מיד לבן ומיד עשו כיצד יאמרו נסים שעל הים.

ושמא יש לומר עוד, שכוונת הכתוב בזה גם למחלוקת כביכול בין ר"א ר"ע ור"י הגלילי, כמה נסים היו על הים, שחד אמר חמישים וחד אמר מאתים וחד אמר חמישים ומאתים, **ולא פליגי** אלא **כמוסיף והולך** זה על גבי זה והיינו **לא יִסָּפֵר מרב, וקרי ביה** לא **יְסַפֵּר** מרב. שעוד יעצמו וירבו מן הנסים שאתה עושה עמדי.

^^^^

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָ֗ה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ **וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: [לב,י'],** וְאַתָּה אָמַרְתָּ **הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ [לב,יג']**

ויש לשאול, והרי לא מצינו שאמר לו אלו המלים: **וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ**, **הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ**.
אלא כוונתו של יעקב לְמַה שהבטיחו הקב"ה **וְאָהְיֶה עִמָּךְ**: [ויצא, לא,ג'] וַיֹּאמֶר יְהוָ֗ה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ **וְאָהְיֶה עִמָּךְ**. שמידת **אָהְיֶה** היא מידת האצילות, גבוה מעל גבוה, ממנה **שפע כל ההטבות שבעולם.** ובאומרו **וְאָהְיֶה עִמָּךְ** נעשה כאומר לו: [לב,י'] **וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ, הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ**.

^^^^

עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים. גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים

לעומקו של מקרא
וישלח

פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֶשְׂרָה (לב, טו-טז).

יש ליתן טעם במספרים אלו, שהרי ודאי היתה לו בזה כוונה סמויה.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכך הוא החשבון: עזים **מאתים** ותישים **עשרים**. הרי הם **ר"ך**. רחלים **מאתים** ואילים **עשרים**. הרי גם הם **ר"ך**. והיינו **רך רך**. ששלחם אליו **כדי לרככו.**

ועוד שלח אליו, גמלים **שלשים** הרי **ל'**, פרות **ארבעים** הרי **מ'**, ופרים **עשרה** הרי **י'**, יחד הרי הם **למ"י**. כדי לעוררו לשאול **לְמִי**-אֹתָהּ וְאָנָה תֵלֵךְ **וּלְמִי** אֵלֶּה לְפָנֶיךָ. **(לב,יח')**

ועוד שלח אליו, אתנת **עשרים** הרי **כ'**, ועירים **עשרה** הרי **י'**, יחד **כ"י**. והיינו שיאמרו לו **כִּי**-אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי-כֵן אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי **(לב,כא')**.

וכולם יחד הם **חמש מאות וחמישים** במספר. גימ' **תק"ן**. שבזה תִּקֵּן עצמו מיראתו מעשו, והן גם אותיות **נת"ק**. שבזה **נִתֵּק** עצמו מאימת עשו. ולמד זאת מזקנו אברהם בהציבו את שבע כבשות הצאן **לבדהן**, בכרתו ברית עם אבימלך. וכמבואר בלעומקו של מקרא לפרשת וירא (כא,כח') וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן מאי **לְבַדָּהֶן**, רמז לו **הן לבד**. **הן** עם **לבדד** ישכון ובגויים לא יתחשב.

גם כאן רמז יעקב לעשו, ושלח לו צאן ובקר כמנין **נתק**. שבזה **מתנתק** הוא ממנו. ובתוספת **הא'** של **א**לופו של עולם שהבטיחו להיות עמו, הן אותיות **קנא"ת.** שבזה **תִּקַּן** גם את **קִנְאַת** אחיו. ובזה **נִתֵּק** הקב"ה את עשו מעליו. וכנאמר בהפטרה בעובדיה **וְנִכְרַת לְעוֹלָם.**

ובשימת לב, יש לשאול מדוע לא שלח לו כבשים כלל ועיקר.

ושמא יש לומר שהכבשים של יעקב שנאמר בהם ויפרץ לרוב, היו **מעשי נסים** על ידי המלאכים.

ומובא בחז"ל שאין להשתמש במעשה נסים כמובא בתענית כד: ואם תאמר, הרי יעקב השתמש, וי"ל בשאינו צריך לזה, וכדפירש"י שם: ובמה **דאפשר** להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון.

ומשמע מכאן שלכלל האנשים שאינם מיוחדים במידותיהם ובדרגת

לעומקו של מקרא
וישלח

רוחניותם, ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון, אבל ליעקב אבינו שהוא איש תם, האדם השלם במידותיו שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, בודאי נכון הוא שישתמש במעשה נסים שהועידו לו מן השמים. **ומה גם שהשקיע** במעשה הנסים הזה מיטב **שנותיו ומרצו וכוחותיו**, בודאי לו יאה ולו נאה להשתמש בהם. אבל אין ראוי ליתן ממעשה נסים כלל לאנשים **שטומאתם אומנותם** בכלל, **ולעשו ואנשיו** בפרט.

או כלך לדרך זו, שלא שלח לעשו כבשים, באשר כנסת ישראל נמשלה לצאן, שֶׁנֶּאֱמַר: **שֵׂה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל** (ירמיה נ, יז). ולא רצה ליתן לעשו כל שליטה אפילו במה **שנמשל** לכנסת ישראל.

^^^^

וַיְצַו אֶת-הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי-אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ (לב,יח')

וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ. זאת שאלתו כביכול של עשו. **ורש"י** מסביר **לפשוטו של מקרא,** את האות **ל'** בתחילת התיבה **למי**, שהיא כמו **של**.

של מי אלה לפניך. ולכך הביא רש"י **שני מקומות נוספים** בהם ה**ל'** בתחילת התיבה משמשת במקום **שֶׁל**.

הא' בדברי לבן "וכל אשר אתה רואה **לי** הוא", כלומר **שלי** הוא.

הב' בדברי דוד המלך בתהלים "**לה'** הארץ ומלואה", כלומר **של ה'** הארץ ומלואה.

ולעומקו של מקרא מהדוגמאות של רש"י, נראה בעליל מה בין לבן, עֵשָׂו ויעקב:
לבן אומר: **שלי הוא,**
עשו שואל: **של מי הוא,**
ויעקב אומר: **הכל שלו הוא,** וכדברי דוד המלך, **לה' הארץ ומלואה.**

^^^^

וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת-אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק: וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת-הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ: (לב,כג-כד')
מפרש הרמב"ן: אין מוקדם ומאוחר בפסוק הזה להצלה אבל

לעומקו של מקרא
וישלח

אמר שאסף נשיו ושפחותיו וילדיו אל שפת הנחל ועבר הוא לבדו את מעבר יבוק לראות אם גבהו המים ושב ולקחם עמו כולם כאחד ויעבירם את הנחל ואחרי כן ויעבר את אשר לו מקנהו ורכושו.

כלומר: אע"פ שנראה לכאורה מהפסוק שהעבירם בזה הסדר: נשיו, שפחותיו,ילדיו והוא עצמו, מכל מקום הסדר בפסוק **לא מראה על סדר ההצלה**.
אלא בתחילה קיים בעצמו **וַיַּעֲבֹר אֵת מַעְבַר יַבֹּק**, לידע אם לא יגיעו מים עד נפש.
אח"כ קיים ההצלה במשפחתו וברכושו - **כולם כאחד**, ככתוב **וַיַּקְּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת-הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ**.

ולבסוף חזר לקחת פכים קטנים. שנאמר **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ**, וכדעת זקנים מבעלי התוס' אל תקרי **לבדו** אלא **לכדו**.
ובשימת לב יש לומר שעבר את הנחל **ז' פעמים**. **כיצד:**

פעמיים בעברו **לבד** הלוך חזור, [לראות אם יוכלו לעבור] שנאמר **וַיַּעֲבֹר אֵת מַעְבַר יַבֹּק**.

עוד פעמיים בהעבירו את **משפחתו**, שנאמר **וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת-אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו** [הלוך, וחזור - לקחת את רכושו.]

עוד פעמיים בהעבירו את רכושו, שנאמר **וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ** בהלוך, ובחזרו לפכים קטנים, שנאמר **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ.**

ועוד פעם אחת כשעבר עם הפכים קטנים לאחר **שָׁשַׂר** עם המלאך.
נמצא שעבר את מעבר יבק **שבע פעמים.**

ועל דרך הסוד, **ז' פעמים** שעבר את מעבר יבק הם כנגד **ז' ספירות הק':** חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. **ועוד ג'** אותיות **יב"ק** שהם כנגד **ג'** ספירות עליונות:
חכמה בינה דעת, [או לחילופין כתר חכמה בינה, והדעת נכללת בהם], **הם יחד עשר ספירות הק'** וסימנך: **יב"ק** ראשי תיבות: **י**חוד **ב**רכה **ק**דושה,

לעומקו של מקרא
וישלח

שהם כנגד כתר חכמה בינה [והדעת נכללת בהם] כנ"ל.

וכעין זה נמצא בזהר חדש תיקונא קדמאה: דְּאִיהוּ **כֶּתֶר עֶלְיוֹן.** וְאִלֵּין אִנּוּן **יִ**'חוּד **בְּ**'רָכָה **קְ**'דֻשָּׁה דְּבָהוֹן **יַ**'עֲנֵנוּ **בְּ**'יוֹם **קָ**'רְאֵנוּ. דְּאִנּוּן רֵאשֵׁי תֵּבִין דְּעָלְיָהוּ אִתְּמַר (בראשית לב) וַיַּעֲבֹר אֶת מַעֲבַר **יַבֹּ''ק.**

הוא השם הק' **יב''ק** אשר **כלולים בו** כמה וכמה שמות ה', והוא גימטרי"ה **אהי''ה, הוי''ה, אדנ''י,** וכן גימטרי"ה **הוי''ה אלהי''ם**, כמובא בספרים הק'.

וזה שאמר **וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא** (לב,כג). שאין ת"ל **הוא**. ומה תלמוד לומר **הוא**. אלא הכוונה **להקב''ה שהיה עוזרו כל אותו הלילה,** והוא הנקרא בשם **הו''א**, כמובא בשערי אורה שהוא **שֵׁם הרחמים העליונים**.

ומובא בשרשי השמות להרמ"ז, שיכוון בזה השם יב"ק באומרו **י**ענך **י**'ה'ו'ה' **ב**יום **צ**רה, ר"ת **יב''ק**, [**צ**' של צרה ו-**י**' של שם ה', הרי **ק**'], וכן באומרו **י**עננו **ב**יום **ק**ראנו, ר"ת **יב''ק**. והוא השם המסוגל **לישועה וגאולה,** לעבור **בנח''ל** העליון שהוא ראשי תיבות: **נ**וצר **ח**סד **ל**אלפים, על ידי שמוסר עצמו לה' לעבור **בנח''ל** התחתון שהוא ראשי תיבות: **נ**פשנו **ח**כתה **ל**ה'. כמובא באוהב ישראל מאפטא.

ונראה לומר עוד על דרך הצח, מעב''ר יב''ק הם אותיות **יעק''ב מב''ר** שהם ראשי תיבות: **יעקב מ**עשה **בר**אשית, לומר לך כשם שאברהם כלול במעשה בראשית שנאמר **בְּהִבָּרְאָם**, הם אותיות **באברהם**, כן **יעקב** כלול **במעשה בראשית,** ונרמז **במעב''ר יב''ק**. ומתוך כך כלול גם **יצחק** עמהם, **וכנרמז** במשנה בפרקי אבות: (א,ב') שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשָׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים **הָעוֹלָם** עוֹמֵד, **עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים, גְּמִילוּת חֲסָדִים** היינו אברהם, **הָעֲבוֹדָה** היינו יצחק שנעקד על גבי המזבח, **עַל הַתּוֹרָה** היינו יעקב, שהוא התפארת ומידת האמת היא התורה הק'. **ויחד הם מעמידי העולם אשר כלול מהוויתם.**

^^^^

דרשת

לְבָרְכוֹ - לְכַדּוֹ

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר (לב,כה')

לְבַדּוֹ. בחינת יעקב היא בחינה של **לבדו**. שהוא **לבדו** מבין האבות שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, והוא **לבדו** הממזג בין אברהם ויצחק כתפארת הממזגת בין החסד והגבורה.

וכן תרמוז הפרשה למידת ה**לבדו** של יעקב אבינו:

באומרו במקלי עברתי את הירדן הזה תרגם אונקלוס **יחידי**. והוא לן בלילה **הוא**. **הוא לבדו**. ויותר יעקב **לבדו**. כאומה המשולה לכבשה בין שבעים הזאבים. שרק הקב"ה עוזרם. וכן נאמר **הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, ולכן נקרא בדד עין יעקב.**

ועל דרך הסוד, המילה **לבד"ו בגימטריה מ"ב.** כנגד שם **מ"ב** הק' עליו מיוסד **אנא בכח**. שרק כלפי הגויים הוא נקרא לבדו, אך אינו לבדו אלא הקב"ה עוזרו, ולכן לבדו נקרא בשם מ"ב. כי לולא הקב"ה עוזרו **בשם מ"ב** לא היה יכול להיוותר. לכן **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ**.

ועל דרך הדרש, וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ. אמר רבי אלעזר **שנשתייר על פכין קטנים** [חולין צא.]

וַהֲוַינָן בָּהּ, היכן **ירמוז הפסוק** לדרשה זו **שנשתייר על פכין קטנים**. ובדעת זקנים מבעלי התוספות אמרו אל תקרי **לְבַדּוֹ** אלא **לְכַדּוֹ**. **ועדיין** יש ליתן טעם בחילוף ה**ב'** וה**כ'**, עד כדי שיאמרו אל תקרי.

ובשימת לב, מצינו בכמה דרשות חז"ל שהחליפו האות **ב'** באות **כ'** בהיותן דומות. וכפי שיתבאר בסמוך, בעיקר היכא דיש **שייכות** לחילופין.

וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, כי ההבדל בין ב' לכ' שבאות **ב'** יש **עקב** קטן, אשר לא תימצא ב**כ'**.

ואשר על כן על דרך הצח ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר, **העקב** שתפש יעקב בעשו מיום היולדו היא העקב שבאות **ב'** במילה **לבדו**. ולכן לא חשש לחזור **לְבַדּוֹ לְכַדּוֹ**, לפכין קטנים, אע"פ שאמרו ת"ח לא ילך לבדו בלילה **[חולין צא.]**, **כי עקבו של עשו בידו**. ולכן דרשו **לְבַדּוֹ לְכַדּוֹ**.

לעומקו של מקרא
וישלח

ויש לשאול, מה שדרשו ביה פכין, ומיעוט רבים שנים, הרי היה ראוי לדרוש ביה **פך אחד**, שנאמר **לְבַדָּוֹ** - **לְכַדּוֹ**. ומאי **פכין** לשון רבים.

ולעומקו של מקרא יש לומר שאמנם היו **שְׁנַיִם, שני** כדים. ומשום חשיבות תוכנם מסר נפשו עליהם. **בכד האחד** היה טל של **תחיית המתים** אשר ברכו אביו יצחק, **מטל השמים, וכמובא בזוה"ק:**

(בדף פ"ג ע"א): וְהַאֲכַלְתִּיךְ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךְ. כְּמָה דִּכְתִיב, (בראשית כז) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים **מִטַּל הַשָּׁמַיִם** וְגוֹ', וּבַרְכֵיהּ בְּבִרְכָתָא, **דְּזִמִינִין בְּנוֹי דְיַעֲקֹב, לְאַחָיָא בְּהַהוּא טַלָּא לְזִמְנָא דְּאָתֵי**, דִּכְתִיב וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים. לְךָ וְלֹא לְאַחֲרָא. **מִטַּל הַשָּׁמַיִם, דְּבִיהּ זְמִינִין מֵתַיָּא לְאַחָיָא לְזִמְנָא דְּאָתֵי.**

ובכד השני היה **שמן זית זך** שירד אליו מן השמים, ממנו יצק על המזבח שהקים, וכפי שמובא **במדרש רבה** ויצא פרשה סט: וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל **רֹאשָׁהּ (בראשית כח, יח), שֶׁפָּע לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמִלֹּא פִי הַפַּךְ.**

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר, וממנו נשתייר למנורה הטהורה, וממנו נשתייר לנס חנוכה. ומה שאמר **לְבַדָּוֹ** בלשון יחיד כי הם **היינו הך**. כפי שאמרו שנס חנוכה **נצחי** הוא ולא יִבָּטֵל עולמית ואף **גם בעת תחיית המתים**.

או כלך לדרך זו: כל דבר שבא במסירות נפש נקרא על שמו של מוסר נפשו.

ולכן הכד של טל תחיית המתים נקרא על שם יעקב, שמסר נפשו שלא יפול ביד עשו הכופר בתחיית המתים, כפי שאמר עשו [כה,לב'] **הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה-זֶּה לִי בְּכֹרָה**, וכן הכד של השמן זית זך למנורה נקרא על שם יעקב שמסר נפשו על עבודת בית המקדש שלא יפול בידי עשו הרשע שכפר בעבודה כנאמר [כה,לד'] **וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה**, וכפי שנדר יעקב [כח,כב'] **וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר-שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וגו'.**

ואשר על כן דרשו בו לבדו-לכדו, כי שני הכדים גם יחד שנחשבו בעיני כל כ"פכים קטנים", נקראו כדו של יעקב שמסר נפשו על כל אחד מהם, ואף על פי שלכאורה קטנים הם ונראים כבלתי חשובים, הרי כמכילים הם הררים התלויים בשערה, טל תחיית המתים

לעומקו של מקרא
וישלח

ושמן זית זך למנורה, בהם בני יעקב תלואים למשובתם עד עת בא גואל במהרה לגאלם.

ועוד לענין חילוף האותיות של ב' וכ':

בזה תואַר פִּינַת יִקָּרת בדרשת חז"ל עֲלוּמָה.
שכן הגמרא במסכת ברכות דף ז: דורשת [לענין קביעות מקום לתורה ותפילה] את הפסוק {שמואל ב ז-י} וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד, וְלֹא-יֹסִיפוּ בְּנֵי-עַוְלָה **לְעַנּוֹתוֹ** כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה.

ושואל על כך רב הונא, מדוע כאן כתוב **לְעַנּוֹתוֹ** ובדברי הימים א י"ז, ט' כתוב **אותו פסוק, בשינוי אחד** בלבד, במקום **לְעַנּוֹתוֹ** כתוב **לְכַלּוֹתוֹ**.
ועל כך הוא עונה: בתחלה **לְעַנּוֹתוֹ** ולבסוף **לְכַלּוֹתוֹ**. וכפי שהיה במצרים, כן ירצו הגויים לנהוג עמנו בכל הדורות. בתחילה שָׂמִים פניהם רק **לְעַנּוֹתֵנוּ**, כאשר באמת תכלית מגמתם היא **לְכַלּוֹתֵנוּ**.

ויש לשאול, שהרי בשימת לב לַמְּעַיֵּן הפסוק שעליו שאל רב הונא מדברי הימים, **אינו כפי שהביא**. ולא כתוב שם **לְכַלּוֹתוֹ** (**בכ'**), אלא **לְבַלּוֹתוֹ** (**בב'**): וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיהוּ וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא-יֹסִיפוּ בְּנֵי-עַוְלָה **לְבַלּוֹתוֹ** כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה.

ואם כן יש ליתן טעם מדוע שינה רב הונא מן הפסוק בדברי הימים ובמקום לבלותו אמר **לְכַלּוֹתוֹ**, ועוד שגם ידרוש על כך דרשתו.

ויש להבין ההבדל בין **לְכַלּוֹתוֹ** ובין **לְבַלּוֹתוֹ**. ונראה בעליל כי **לְכַלּוֹתוֹ** קשה יותר מ**לְבַלּוֹתוֹ**. שהרי סוף סוף יש כאן **כליון**. וב**לְבַלּוֹתוֹ** עדיין יש תקוה להתחדשות.

ורב הונא בדרשו בתחלה **לְעַנּוֹתוֹ** ולבסוף **לְכַלּוֹתוֹ**, ירד **לסוף דעתו של עמלק**. שכל רצונו של עמלק הוא **לְכַלּוֹתוֹ** לעם ישראל, ולא יסתפק ב**לְבַלּוֹתוֹ** בלבד. ולכן אמנם כתוב בתחילה **לְעַנּוֹתוֹ** ולבסוף **לְבַלּוֹתוֹ**, אלא שלפי רב הונא כוונת הפסוק לומר שבאמת מגמת פניו של עמלק בסופו של דבר היא **לְכַלּוֹתוֹ**. רק הפסוק נקט

לעומקו של מקרא
וישלח

בלישנא מעליא **לְבַלֹּתוֹ** כדי לא ליתן ח"ו פתחון פה לשטן לקטרג.

והם הם הדברים בפרשתנו.
באשר יכאב לעשו עד יומו האחרון **תפישתו זו של יעקב בעקבו**, לא יסתפק ב**לְבַלֹּתוֹ** הנכתבת באות **ב' עם העקב** מאחוריה, אלא ישים מגמת פניו **לְכַלֹּתוֹ**, הנכתבת באות **כ' ללא העקב** מאחוריה, כדי שיוכל להיפטר מתפישת יעקב את **עקבו**.

ואמנם כן רצה לעשות כך בפגשו את אחיו, **ולְבַלֹּתוֹ**. אלא שנקוד על **וַיְשַׁקֵּהוּ** ודרשו ביה שנכמרו רחמיו באותה שעה, ולא נשכו אלא נשקו למרות שבידוע שעשו שונא ליעקב. כאן נשקו, **וַיִּבְכּוּ**.

ויש ליתן טעם בבכיה זו. וי"ל שעשו בכה על כי **לא עלתה בידו לכלותו,** לא עתה ולא בימי בית המקדש השלישי, ויעקב בכה על שתי מקדשות שבידו של עשו ושאר המשטינים שלמדו ממנו להחריבן. ובזה **לְבַלֹּתוֹ**.

לכן נאמר וַיִּבְכּוּ. שכאן נפגשו ה**ב'** וה**כ'** יחדיו. ה**ב'** של **לְבַלֹּתוֹ** וה**כ'** של **לְכַלֹּתוֹ**.
שֶׁעֲשָׂו לא יכול **לְכַלֹּתוֹ** ליעקב, ויעקב לא יכול **לְבַלֹּתוֹ** לעשו **בלתי** ה' עוזרו.

ותחת אשר רצה לקיים ביעקב **לְכַלֹּתוֹ** ב**כ'** ולא יכול לו, הצליח שָׂרוֹ על כל פנים לגרום לכך **שֶׁוַּתֶּקַע כַּ"ף** יֶרֶךְ יעקב, ובזה קצת **לְבַלֹּתוֹ** לפי שעה.

ותחת אשר רצה יעקב **לְבַלֹּתוֹ** לעשו ולא יכול לו, הצליח על כל פנים לגרום לכך **שעקבו** של עשו היא העקב הקטנה שבאות **ב'**, **תשאר בידו של יעקב**, כנאמר וידו **אוחזת** בעקב עשו, אוחזת **בהווה נצחי**, עד עת יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה ואז יוכל גם **לְכַלֹּתוֹ**, בב"א. **והוא** סוד ה"פכים קטנים" שחזר עליהם יעקב.

ועוד על דרך הצח, ירמזון הפכים לחילוף הב' והכ'. שכן בתוך האות **פ** נסתרת האות בי"ת בלבן, כלומר בחלק הלבן שבתוך ה **פ** .

לעומקו של מקרא
וישלח

(כמובא בלעומקו של מקרא לפרשת תולדות על הפסוק "פדנה ארם").

ולשון **ויבכו**, הוא לשון **ויפכו**. מלשון פכין קטנים, ומלשון הפיכה. **שנהפך** לבבו של עשו לשעה קלה ובמקום שרצה לנשכו נשקו בכל לבו.

וכן לדורות, בנס פורים **נהפך** החדש אשר שושן היתה בו **נבוכה**, מגזירת המן שהוא מזרעו של עשו, **ונהפוך** הוא, והעיר שושן במקום נבוכה - **נהפוכה**. **ונהפך** להם חדש אדר לששון ולשמחה, בזכות **הפכין הקטנין** שחזר עליהן יעקב. וזה סוד שני הימים של פורים כנגד שני הפכין קטנים שהציל יעקב לדורות.

וכן ירמזו ה"פכים קטנים" לעתיד לבוא, עת יצאו מים חיים מפכים מקדש הקדשים כמבואר בנבואת יחזקאל [מ"ז,ב']: **וְהִנֵּה מַיִם מְפַכִּים** מִן הַכָּתֵף הַיְמָנִית, בב"א.

^^^^

דרשת

וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ

תרגם אונקלוס וַיֵּאָבֵק וְאִשְׁתַּדַּל גברא עמיה. והשתדלות זאת. היא לדורות, **השתדלות באורייתא ובצלותא.** שרק ע"י ההשתדלות ברוחניות אפשר לנצח את הגשמיות של עשו. רק ע"י ההשתדלות של **הקל קול יעקב** אפשר להתגבר על **הידים ידי עשו**. והשתדלות זו היא **עד עלות השחר,** עד גאולתם של ישראל הנמשלת לאילת השחר.

ועוד יש לעיין, באומרו וַיֵּאָבֵק **אִישׁ** עִמּוֹ, מי הוא **האיש**.
בזוה''ק מובא שהוא **סַמָּאֵל שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו שֶׁבִּקֵּשׁ לְהָרְגוֹ.**
ועוד מובא שם שהוא **נוריאל** או **רפאל.**
ובתנחומא (חדש) אות ז מובא שהוא **מיכאל ובב''ר** (ע"ח) מובא שהוא **גבריאל**.
ויש ליתן טעם בשינוי זהותו של האיש במדרשים השונים:

ומובא בזוה''ק פרשת בא דף מ"א עמ' ב' שמשחר ילדותו של יעקב, עוד בטרם צאתו מרחם אמו מתקיים בו וַיֵּאָבֵק **אִישׁ עִמּוֹ**. הוא עשו. ולעתיד לבוא, אם זכה הרי זה **מיכאל** בזכות אברהם, או **גבריאל** בזכות יצחק או **נוריאל** בזכות

לעומקו של מקרא
וישלח

יעקב עצמו, או **רפאל** בזכות אדם הראשון.

וְאִי לֵית לֵיהּ זְכוּת ח"ו, אֲזַלִי עַמֵּיהּ ארבעה שהם: עָוֹן, מַשְׁחִית, אַף, וְחֵימָה, וְיֵצֶר הָרָע הוא **סַמָּאֵ"ל** לְעֵילָּא מִנַּיְיהוּ.

זה ששנה ר' יוסי הגלילי (ברכות סא עמ' ב') תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן רשעים יצר רע שופטן **בינונים זה וזה שופטן.**

ועל פי הנ"ל, יש לשאול, והרי יעקב אדם השלם שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, וזכה להיות איש תם יושב אהלים עוד בטרם צאתו מבטן אמו, **ולא הוא הבינוני** שהתכוון בו ר' יוסי הגלילי, ומה יש לסמא"ל לשופטו ולהיאבק עמו.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלא יעקב נידון כאן אלא הבכורה שלקחה מעשו. שהיה זה מאבק על **הבכורה**, שבזה עדיין היה נחשב יעקב **תלוי ועומד**, כדלקמן:

שהרי אמנם קנה יעקב את הבכורה מעשו, **אך הקב"ה לא חתם עדיין על שטר המכירה** עד אשר צעקו בנ"י אל האלקים מן העבודה במצרים. ורק כאשר התקיים ותעל שועתם אל האלקים, **רק אז חתם הקב"ה על שטר הבכורה,** ושלח את משה רבינו לפרעה לומר לו **בני בכורי ישראל**. וכן פירש רש"י שם על הפסוק: (שמות, ד', כב'): וְאָמַרְתָּ אֶל-פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל - **כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו.**

ועד אז תלויה היתה הבכורה ועומדת, וצריכה **השתדלות** בתורה ובתפילה כנ"ל. ועל זה היה המאבק בין יעקב ועשו, וניצח יעקב לפי שעה עד אשר יהיו ראויים בניו בשועם אל האלקים מן העבודה.

ועל דרך המוסר ועבודת ה', יֵאָמֵר, כמובא בבעל הטורים **וַיֵּאָבֵק**. בגימטריא **כסא הכבוד** מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד. וכדריב"ל (חולין צא.) דאמר ר' יהושע ב'ן לוי מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד. **ובצירוף** עם התרגום שמתרגם **וַיֵּאָבֵק וְאִשְׁתַּדַּל**, יש לומר עד כמה חביבה לפני הקב"ה **השתדלות** במאבק עם היצר הרע, בתורה ובמצוות. **שהשתדלות** זאת מעלה **אבק** עד כסא הכבוד.

לעומקו של מקרא
וישלח

וַהֲוֵינָן בָּהּ, מה הוא **אבק** זה. **ועל דרך הסוד והצח,** יש לומר, **אב"ק** ראשי תיבות, **יחוד ברכה קדושה,** כנ"ל. שכן א' בגימטרי"ה קטנה היא י'. ואשר על כן נקרא **מַעְבַּר יַבֹּק,** וכמובא בזהר חדש תיקונא קדמאה הנ"ל, מאי **מַעְבַּר יַבֹּק,** ר"ת יחוד **ב**רכה **ק**דושה.

לומר לך שכל המשתדל באורייתא ובתפילה ובמאבק נגד היצר הרע, עולה **במעלות יחוד ברכה קדושה עד כסא הכבוד.**

^^^^

דרשת

כַּף-יֶרֶךְ יַעֲקֹב

וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף-יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף-יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ (לב,כו').

וַתֵּקַע כַּף-יֶרֶךְ יַעֲקֹב. הרי כשנקעה **כ"ף יר"ך** יעקב, נרמז בזה **ק"ץ גלות מצרים.** כיצד:

על דרך הצח, ולעומקו של מקרא, הכ"ף של התיבה **יר"ך** נקעה, ונשאר **י"ר** שהם **רד"ו** שנה. ועל ידי נגיעת המלאך בגיד הנשה, הומתקו הדינים, ושרו של עשו נתרצה, והופחת שיעבודם של כל **יוצאי ירך יעקב** במצרים מארבע מאות שנה (כפשט הכתוב) למאתים ועשר שנה. **והומתק כאמור והופחת והועמד על ר"י שנה, בזכות ותקע כף ירך יעקב.**

ונרמז חשבון זה **בכ"ף** הירך. על דרך מילוי האותיות. כיצד. כַּ"ף בגימ' **ק'**. ומילוי כף הוא **חָא** כיצד: ף מילוי של כ' , וא' מילוי של פ"א, כזה: (כַּ**ף**א) יחד: **קפ"א.**

האות א' בגימטריה קטנה הוא **י'** יוצא איפוא ש**קפ"א** הוא למעשה **קפ"י** שהוא **ק"ץ.** וכשנקעה **כ"ף** הירך, נקעו **ק"ץ** שנים מארבע מאות שנה, והועמדו על **רד"ו שנה** בלבד. הרי כשנקעה **כ"ף יר"ך** יעקב, נרמז בזה **ק"ץ גלות מצרים.**

^^^^

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וַתּוּכָל (לב,כט')

לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל ואמרו בגמרא ברכות יג. לא

לעומקו של מקרא
וישלח

שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו.

ויש לעיין היכן רמוז בפסוק ענין זה שיעקב טפל ולא יעקר. **ויש לומר** בדרך של **סרסהו ודרשהו, ואל תקרי.** אל תקרי **וַיֹּאמֶר לֹא** אלא **ויאמר לו.** אל תקרי "לא" ב-א' אלא "לו" ב-ו'. כלומר: אל תקרי **וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ,** אלא כך תקרא: **וַיֹּאמֶר לוֹ [ליעקב]: יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ.** וכאילו כתוב **יֵאָמֵר עוד שמך יעקב.** והיינו **שעוד הוא יֵאָמֵר יעקב,** ולא יעקר.

^^^^

כִּי-שָׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וַתּוּכָל. (לב,כט')

לכאורה יש כאן נתינת טעם, מדוע יקרא ישראל, **כִּי-שָׂרִיתָ.**
ויש לשאול, והרי לקמן (לה,י') **הקב"ה** קוראו ישראל בלא נתינת טעם **וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא-יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל,** ועוד שהוא שם נצחי ולא עראי **עקב** מאורע כפי שנקרא **יעקב עקב** אחיזתו **בעקב,** ומדוע צריך נתינת טעם **"כִּי-שָׂרִיתָ" שאמר המלאך.**

ועל דרך הלשון, יש לומר שהמילה "כי" תשמש **בארבע לשונות,** כפירוש רש"י בתענית ט. וז"ל: **כי** משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא דהא. כל מקום שצריך לדרוש **כי** בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא **תוכל לשנותו** באחד מהני ארבע לשונות, דלשון כי משמע בכולם, וכן: **וְכַד** וּבְרַם **וַאֲרֵי** בכלל הני ד' הן.
ואשר על כן על פי רש"י הנ"ל, אפשר להסביר **"כִּי-שָׂרִיתָ"** במשמעות של **וְכַד שָׂרִיתָ,** שפירושו: **וכאשר, וכשם ש..**

וכך יפורשו דברי המלאך: עתיד אתה להיקרא ישראל, **וכשם ש**שרית עם אלהים ואנשים **ותוכל, כן תוכל** נגד כל אומות העולם בכל הדורות, ולא יוכלו לך.

וכמו שאמרו (ברכות ז:) **שְׁמָא גָּרִים.** שם האדם גורם לו את מפעלות חייו. וכשם ששמו יעקב וישראל כן יהפוך ה' את העקב למישור עד גאולתם של ישראל בב"א.

^^^^

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם (לב,ל)

יש לשאול מכח מה שאל יעקב את שם המלאך. **וי"ל,** שעל ידי נגיעת המלאך בו בהאבקו עמו, ניתן רשות ליעקב לשאול לשמו של המלאך. **ונרמז** זה בשאלתו של יעקב. **הַגִּידָה-נָּא שְׁמֶךָ** הוא נוטריקון **הגיד הנשה. הגידהנא"שמך.**

^^^^

וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי. **לכאורה** נראה כי המלאך לא עונה לשאלתו. ודבר תמוה הוא, שיעקב אשר שולט בעולם המלאכים (כמובא בריש פרשת ויצא), לא ישיבנו המלאך. **ועוד,** שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. כיצד לא יענה לו המלאך.

ולעומקו של מקרא נראה לומר ששמו של המלאך הוא כפי שענה לו המלאך: **לָמָּה זֶּה.**

והרי ביאור הדברים: יעקב שאל למלאך מה כינויו, **שלפי שליחותם הם נקראים,** ורצה לדעת את שליחותו. **ואכן,** עונה לו המלאך ואומר לו **לָמָּה זֶּה.** זה כינויי. וזה שליחותי. **אמנם, הופעתי כשָׂרוֹ של עשו,** אך גם נשלחתי **לסדר את כל התמיהות שֶׁבַּחַיִּים.** כמו "אם כן **למה זה אנכי**", **למה זה לי בכורה, למה זה אמצא חן בעיני אדוני.** שנשלחתי לרצות את עשו כדי שתמצא חן בעיניו. **ואמנם אני בלבוש של סמא"ל, אך דע לך שאני מיכאל שר ישראל.** וזה שאמר הכתוב (דברים לג,כו') **אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן**. והוא תשובה לכל השואל **מי** כאל ישורון. אליו אני נשלח לומר לו **אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן. יבוא מיכאל ויאמר אין כאל ישורון.** שנשלחתי **לישר** את כל התמיהות שיש לעדת **ישורון.**

ואשר על כן, על פי כל הנ"ל, יש לומר שיעקב המלומד במלאכים ושולחם ככל אשר יחפוץ, מלאך זה לא היתה ידועה לו שליחותו. וזאת היתה שאלתו, **הגידה נא שם שליחותך.** ויאמר: **למה זה.** זה שם שליחותי, לברר התמיהות כנ"ל.

^^^^

לָמָּה זֶּה אֶמְצָא-חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי (לג,טו')

למה זה אמצא חן. לכאורה קשה, שהרי כל פעולותיו עשה יעקב למצוא

לעומקו של מקרא
וישלח

חן, ואיך ישאל **למה זה אמצא חן.** ועל כרחך אין זה הפשט.

אלא כרש"י, שחילק את דברי יעקב לשניים: הראשון **לָמָּה זֶּה,** ובחלק השני הוא מבקש: **אֶמְצָא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.** וזה לשונו: למה זה תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה. **אֶמְצָא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.** ולא תשלם לי עתה שום גמול. **ועל דרך הצח,** כן יעידו הטעמים. **לָמָּה זֶּה** מוטעמות בפני עצמן, **אֶמְצָא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי** מוטעמות בפני עצמן.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר כנ"ל, שיעקב קרא למלאך מיכאל המכונה בשם **למה זה,** שיתן לו מציאת חן בעיני עשו. שעשו מבקש שילכו יחדיו, ויעקב צריך לסרב לו, לכן קרא **למלאך הממונה על התמיהות שיישר את העקב למישור,** לקבל התנצלותו כביכול של יעקב שאינו הולך עם עשו לדרכו, ושתהיה לו מציאת חן לפניו. ולכן השתמש במלאך מיכאל כדי לא להטריח את הקב"ה במקום שמלאך יכול לעשות שליחותו.

^^^^

וַיָּשָׁבْ בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה (לג,טז')

וַיָּשָׁבْ לְדַרְכּוֹ. שלא קבל שום רושם והארה מהצדיק. ושב לדרכו הרעה אשר הלך בה עד הנה. והוא שאמר שעירה. לְשֵׁם שייכותו. עם השעירים, על פני השדה.

^^^^

וַיָּבֹאْ יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם (לג,יח') **שָׁלֵם**, ר"ת **שֵׁם כ**בוד **מ**לכותו, כמובא באוהב ישראל מאפטא. **עִיר** הוא מלאך בבחינת עירין קדישין. **שהיה כאחד המלאכים. שָׁלֵם**, שהגיע לדרגת שלימות בעבודת ה' וביראתו, לאחר שעשה קידוש השם, כמלאך ה' צבאות. ונרמזו הדברים ב **שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם**, שהושלם שם כבוד מלכותו לאחר שהשתדל עם המלאך עיר וקדיש ונהיה שלם כמוהו, לקדש שם כבוד מלכותו.

^^^^

וַיַּחַן אֶת-פְּנֵי הָעִיר. ויחן לשון **חנינה.** שידע יעקב כי שכם היא מקום מועד לפורענות, ולכן התחנן פני ה"עִיר וְקַדִּישׁ" המלאך הגואל אותו מכל רע,

לעומקו של מקרא
וישלח

שישמרהו. ואשר על כן קנה את המקום במאה קשיטה. והוא לשון **קְשׂוֹט ואמת,** וכן יורה **מאת** כסף של **מאה** קשיטה, שהוא ענין של **אמת**. וקשיטה הוא גם לשון קושט ואמת. ויאה המקום ליעקב שנאמר בו תתן אמת ליעקב.

ומה היא החנינה שחננו המלאך עיר וקדיש. שֶׁמְּדִינָה תצא אסנת, וממנה מנשה ואפרים עליו נאמר הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים. שהיה משתעשע שעשועים בתורה עם זקנו יעקב.

^^^^

וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת-דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת-מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרַשׁ יַעֲקֹב עַד-בֹּאָם. (לד,ה')

וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת-דִּינָה בִתּוֹ ואינו מפורש כיצד שמע. ושמא י"ל כי המלאכים הנקראים **ווו הבח** הם שגילו לו, הם השמות הקדושים מע"ב שמות של ויסע ויבא ויט, והם רמוזים במעשה שכם. **ויקח** אֹתָהּ **וישכב** אֹתָהּ **ויענה.** ויקח וישכב ויענה ר"ת **ווו,** וסופי תיבות: בסדר הפוך **הבח**.

^^^^

וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו (לד,יט')

מאי נכבד. כבד בתאוותיו. והוא הסטרא אחרא והקליפות הנאחזות בראשי תיבות **שכ"ם** שהם **שם כ**בוד **מ**לכותו. ולכן היה קידוש השם בסילוק הקליפות על ידי חרב פיפיות בידם.

^^^^

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית-אֵל וְשֶׁב-שָׁם וַעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ (לה,א')
וסמיך ליה
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם (לה,ב').

ויש לשאול, לכאורה לא מצאנו בדברי הקב"ה ליעקב להסיר אלהי הנכר. ומנין ידע יעקב לומר להם זאת. **וי"ל** כי יעקב הבין זאת מדברי הקב"ה, שפנה אליו **בלשון יחיד** ולא כלל כל שבטי יה עמו. **קוּם עֲלֵה.** אתה ראוי לקום ולעלות ואין כולם ראויים לקום ולעלות. לזה אמר יעקב הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם, והטהרו והחליפו

לעומקו של מקרא
וישלח

שמלותיכם, ואחרי כן **וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית-אֵל** (לה,ג').

ועדין יש לשאול, מנין ידע כי לא ראויים משום אלהי הנכר, אולי אינם ראויים משום דברים אחרים, **ויש לומר** מזה שאמר לו הקב"ה **לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ**. שהיה צריך לומר ועשה **לי** שם מזבח. מאי **לָאֵל**. מכאן הבין שכוונתו שישובו למידת האלקות.

^^^^

וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֵת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם-שְׁכֶם. (לה,ד')

יש להבין מאי הנזמים אשר באזניהם. וכי יעלה על הדעת שכן יהיו בני יעקב נוהגים. אלא ודאי הכוונה לנזמים אשר **באזניהם של אלו אשר לקחו בשביה.**

^^^^

וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת (לה,ח').

פירש רש"י מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר, ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין

פירש רש"י אגדה (ב"ר פא, ה.), נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו **על אמו שמתה.**

ואע"פ שדברי אגדה הם, יש ליתן טעם היכן הם רמוזים בפסוק עצמו, ליתן תוקף **לפשוטו של מקרא** ככל האפשר.

ויש לומר לעומקו של מקרא, שרמוזים דברי רש"י בפסוק עצמו. שנאמר **וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר** וגו'. אמנם, בדרך הפשט **וַתִּקָּבֵר** קאי **אמינקת** רבקה. אך האגדה תוציא מן הפשט לומר, וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת **רִבְקָה וַתִּקָּבֵר** מִתַּחַת לְבֵית-אֵל. וכאומרו **רִבְקָה וַתִּקָּבֵר.**

^^^^

וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת (לה,ח')

לעומקו של מקרא
וישלח

לו אלון. **ואגדה (ב"ר פא, ה.), נתבשר שם באבל שני,** שהוגד לו על אמו שמתה.

ובפרשת חיי שרה **(בראשית, לה,ח')**, הובאו דברי הרמב"ן **שבני חת** קברו את רבקה. כי יעקב בדרך, ויצחק סגי נהור, ועשו שונא לאמו.
ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא, שכאן נרמז שבני חת קברוה.
שכן נאמר על מינקת רבקה פעמיים **תַּחַת.** וַתִּקָּבֵר **מִתַּחַת** לְבֵית-אֵל **תַּחַת** הָאַלּוֹן. אחת לרבקה ואחת למיניקתה. ובמילה **תחת** רמוזים בני **חת.** ועוד רמוז בה שקברוה במקום יעקב, שכן **תַּחַת הָאַלּוֹן** ירמוז שקברוה תחת (במקום) יעקב הנקרא **אל**. כנאמר **וַיַּצֵּב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל**. וכפירוש רש"י שם (לג,כ') **ורבותינו דרשו (מגילה יח.), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל.**

ועוד שילם להם יעקב טובה תחת טובה שהמילה האחרונה שיצאה מפיו עת יצאה נשמתו היא המילה בני חת: {כט} וַיִּצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל-עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתָי אֶל-הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי: {לב} מִקְנֶה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ **מֵאֵת בְּנֵי-חֵת:** {לג} וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת-בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל-הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל-עַמָּיו:

^^^^

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ (לה,ט')

וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ פירש"י ברכת אבלים. **ולית מילתא דלא רמיזי באורייתא,** ויש לעיין היכן רמוז בפסוק ענין זה של ברכת האבלים.

ויש לומר שנרמזה ברכת אבלים במילה **וַיְבָרֶךְ.** שכאשר נחלק את המלה **וַיְבָרֶךְ** לשנים, נקבל הרמז לברכת אבלים. **וַיְ** היא מלת צער, **בָּרֶךְ**, היא ברכה והיא ברכת הצער.

ועוד יש לומר, שירמוז הכתוב **לשנותיה של רבקה.** שהרי רבקה היתה בת **קכב** שנים במותה. **בָּרֶךְ** חסר **ק'** הן שנותיה של רבקה **קכב**. **וחסר ק'** כנגד מה שאמרה (כז,מו') **וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קָצְתִי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם-לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת-חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים.**

לעומקו של מקרא
וישלח

ובשימת לב קָצָתִי בְחַיַּי נכתב **ק' קטנה**. רמז הוא שיש **להוריד** בעת קץ חייה **ק'** מ נַיְ-בָרֵךְ. וכיצד הוא חשבון שנותיה: שרבקה קטנה מיצחק ב 37 שנה. שכן בעקידה כשהיה יצחק בן 37 נתבשר על הולדת רבקה. **וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת-רִבְקָה** ויצחק בן 60 בלידת את יעקב ורבקה בת 23.

ויעקב היה בן 99 כשנבשר על מות אמו. כיצד: בן 63 קבל את הברכות. בן 77 יצא מבית שם ועבר לכוון חרן. י"ד שנה בבית לבן ועוד ו' שנים בצאן לבן הן כ' שנה יחד 97 בצאתו מחרן. **ועוד שנתיים בדרך** הרי יעקב בן 99 כשנתבשר על מות רבקה. ועוד 23 שהיתה רבקה גדולה ממנו, הרי שרבקה היתה בת **קכב במותה.**

וזהו נַיְ-בָרֵךְ. בָרֵךְ פחות **ק' קטנה** של **קצתי** בחיי, הרי **קכב** שנה רבקה במותה. וכאן נרמז ברכת אבלים ליעקב על רבקה אמו. שנאמר **נַיְ-בָרֵךְ אֹתוֹ**.

^^^^

וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָּהּ: {יז} **וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ** וגו'.

יש ליתן טעם מדוע ידגיש הכתוב פעמיים **וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָּהּ בְּהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ**.

ויש לומר כי ירמוז הכתוב למה שנאמר במסכת מועד קטן (יח.) **ברית כרותה לשפתים,** כשגגה היוצאת מפי השליט, וממהרים הַחֲילוֹת להוציאה אל הפועל, וכפי שאמרו (ברכות יט.) תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ורחל הרי אמרה ליעקב (בראשית ל,א) **הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי.** ובזה גזרה על עצמה מיתה בעת הלידה בבחינת **ברית כרותה לשפתים**. שאמרה הבה לי **בנים**, מיעוט רבים **שְׁנַיִם**. **ובכך גזרה על עצמה מיתה בלידת הבן השני.** ואע"פ שאמרה **וְאִם אַיִן** מֵתָה אָנֹכִי, מכל מקום שגגה יש כאן וברית כרותה לשפתים יש כאן. לכן נאמר פעמיים **ותקש בהקשתה. שהקשתה לעצמה את לידתה** ע"י שפתיה.

^^^^

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל תִּירְאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן. (לה,יז')

יש ליתן טעם בדברי המילדת, מאי **לָךְ** שאמרה **כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן.**

על דרך הרמז והסוד, ב"ן הוא שם קדוש של שם השם במילוי כפול כזה: **יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה**. מְנָן ב"ן. והוא שם השראת השכינה. וכן הגימטרי' של **כ"י ג"ם ז"ה** שמונים וחמש ועם הכולל שמונים ושש כמנין אלהי"ם. וביחד עם **בֵּן** הרי **ה' הוא האלקים** וכל זה **לך**. כי גם זה **לך** בן. **כאן נרמז לה שהשכינה תשרה על קברה.**

ועוד נרמז לה, כי כשם שתהיה השכינה בחלקו של בנימין, כן תשרה השכינה מעל קברה. עד עת שוב הגלויות.

^^^^

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: (לה,ט').

ופירש"י עוד פעם שני במקום הזה. אחד בלכתו ואחד בשובו. ומההקש של לכתו ושובו אפשר ללמוד עוד על מצבת האבן אשר הקים, שהקים את אותה האבן אשר שם מצבה בפעם הראשונה. ורמז לזה בפרשת ויצא **"וישם אותה מצבה"**, וישם את **אותה המצבה** בלכתו ובחזירתו. ועוד שכאן קורא לה בשם **מצבת אבן**, שהדגיש כי הפכו האבנים **לאבן אחת** והיא נוטריקון **אב בן**. שעתה הוא משופע בבנים, **שאין בלבם אלא אחד.**

^^^^

וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אִתּוֹ (לה,י"ד).

וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קִבְרָתָהּ (לה,כ')

יש ליתן טעם מדוע הקישם הכתוב באותה לשון, לשני הפסוקים השונים, בשני ענינים שונים.

ויש לומר על פי מה שאמרו חז"ל בעבור נדרים מתה אשתו. שיעקב אחר מלקיים את נדרו להציב מצבה לה', ולכן היה צריך להציב שתי מצבות.

^^^^

וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹקים
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אִתּוֹ (לה,י"ג)
וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אִתּוֹ(לה,י"ד)
וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם
הַמָּקוֹם אֲשֶׁרْ דִּבֶּר אִתּוֹ (לה,ט"ו)

לעומקו של מקרא
וישלח

יש ליתן טעם מדוע יחזרו הפסוקים **[ל''ה, יג-יד-טו]**, ג' פעמים בזה אחר זה לומר **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אִתּוֹ.**

וי''ל שירמוז הכתוב על אברהם יצחק ויעקב, אשר ה' דבר אתו, עם כל אחד מהם. והם גם הם כל אחד מהם דבר אתו עם ה' והיינו שתקנו התפילות. ואין המקום אלא הקב''ה. **וכאומרו**, במקום אשר דבר אתו **בתפילה לפני המקום** ב''ה.

ועוד י''ל שירמוז הכתוב על ג' בתי מקדשות. ולכן הסמיך הכתוב מצבת קבורת רחל לכאן, שתצא לקראת הגלויות בבנין הבית השלישי.

^^^^

וַיִּסַּע וַיָּבֹא וַיֵּט

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל **וַיֵּט** אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר: וסמיך ליה **וַיָּבֹא** יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן (לה,כא)

בשימת לב פרט לך הכתוב ג' לשונות שהיו על הים בצאת ישראל ממצרים.

ויסע ויבא ויט. ואלו הם שלשה פסוקים בפרשת בשלח (יד, יט,כ,כא') מהם יוצאים ע''ב שמות הקדש. **ורמוזים כאן** אצל יעקב בשובו אל אביו, **וַיִּסַּע** יִשְׂרָאֵל **וַיֵּט** אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר: וסמיך ליה **וַיָּבֹא** יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק. **לומר לך** ששב יעקב אל אביו עם **כל צבא המלאכים אשר עמו**, והם ק''כ רבוא מלאכים, כמובא לעיל ובמדרש רבה, ועוד נוספו לו המלאכים אשר יעלו עם בני ישראל ממצרים ויתגלו על שפת הים, והם ורד''ו שמות, ע''ב שמות כפול שלש. שכן יש ג' שיטות בסידור הפסוקים כמבואר בפירוט בלעומקו של מקרא לפר' בשלח. והם כנגד ורד''ו בדגת הים, הם הנותנים כח לבני ישראל לשלוט בבריאה, הם אשר ירדו עמם מצרימה, והם אשר יהיו אתם על הים.

^^^^

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר: {כב} **וַיְהִי בְּשָׁכְן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל ס (פ) וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר.** (לה,כב')

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה

פירש רש"י שבלבל יצועי אביו ולכן העלה עליו הכתוב וכו'. ומה הוא שבלבל, שהעביר יצועי אביו מאהל בלהה לאהל לאה אמו.
ויש לעיין, שאמנם מעשה ראובן לא ראוי, אך טענתו **לכאורה** צודקת. ויש ליתן טעם מדוע יעביר יעקב יצועיו דווקא לבלהה, שפחת רחל, ולא לאהלה של אמו, לאה.

ועוד יש לשאול, שהרי הענישו יעקב לראובן על מעשהו והעביר ממנו את המלכות ליהודה ואת הכהונה ללוי ואת חשיבות הבכורה ליוסף. **בשלמא** מלכות ליהודה שעתיד דוד משבט יהודה להיות מלך. **ובשלמא** כהונה ללוי, שעתיד אהרון הכהן להיות הכהן הגדול. אך **הבכורה מדוע תינתן ליוסף.** ואם משום שהוא בכור לאמו, הרי גם דן בכור לבלהה וגד בכור לזלפה.
ועל כל הנ"ל יש לתרץ ולומר. כי עיקר מידת האמת של יעקב היא מידת **הכרת הטוב**. ויעקב **הכיר טובה לבלהה** על אשר ממנה נבנתה רחל וילדה את **יוסף**. וכפי שאמרה רחל ליעקב (ל,ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל-בִּרְכַּי **וְאִבָּנֶה גַם-אָנֹכִי מִמֶּנָּה**.

ולכן העביר יעקב את יצועיו מאהל רחל לאהל בלהה, ולא לאהל לאה. וראובן שלא ידע את חישובו זה של אביו, **פגם במעשהו במידת הכרת הטוב** של יעקב.
ולכן הוצרך יעקב ליטול את הבכורה מראובן וליתן אותה דוקא **ליוסף**. שבזה הוא מתקן את הפגם של **הכרת הטוב לבלהה** על שפתחה פתח לרחל ללדת את **יוסף**.

ומעתה לא נותר אלא לעיין לראות היכן הרמז בפסוקים לדרשה זו של חז"ל, שיעקב העביר את יצועיו לאהל בלהה.
ולעומקו של מקרא יש לומר שנרמזו הדברים בפרק לה, פסוק כא, סמיך למעשה ראובן.

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר.

וַיֵּט אָהֳלָה, **אהלה** כתיב. שקודם עסק באהלָה של בלהה, כדרך שעשה אברהם שתחילה נתעסק באהלה של שרה. ונרמז במילה **אהלה** שהוא גימטריה **בלהה** עם הכולל.

ובחר בזה יותר **מאהל לאה.** וגם זה נרמז בפסוק שנאמר **מֵהָלְאָה** לְמִגְדַּל-

לעומקו של מקרא
וישלח

עֵדֶר. **מהלאה** הוא אותיות **מאהל לאה** למפרע. ואע"פ שלאה היתה עיקר גידול השבטים, **וגם זה נרמז כאן, על דרך הצח:** באומרו: מהלאה למגדל עדר. **מֵהֶלְאָה לְמִגְדָּל עֵדֶר** צאן שבטי יעקב.

ועוד שנאמר במדרש (מובא ביונתן בן עוזיאל כדלקמן) **שמגדל עדר הוא המקום משם יבוא ויתגלה משיח צדקנו.** ובזה נרמז משיח בן דוד שיצא מלאה. ואע"פ כן מידת הכרת הטוב גברה בו ביעקב.

^^^^

מֵהֶלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר.

תרגם יונתן: וּנְטַל יַעֲקֹב וּפְרַס לְמַשְׁכְּנֵיהּ מִן לְהַלָּא **לְמַגְדְּלָא דְעֵדֶר אַתְרָא דְמִתַּמָּן עָתִיד דְאִתְגְּלֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא בְּסוֹף יוֹמַיָּא.**

ופירושו: מקום שמשם עתיד להתגלות מלך המשיח לקץ הימין.

כאן גילה הכתוב עד כמה חביבה מצות כבוד אב, שבזכות חזרתו אל אביו משרה שם הקב"ה שכינתו ומֵכין את המקום לביאת משיח צדקנו בב"א.

^^^^

וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל-עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים (לה,כט)

ויש לשאול מאי **וּשְׂבַע יָמִים**, והרי איכא עשו שלא הִשְׂבִּיעוֹ לאביו נחת למרות שהשקיע בו אהבתו !

אלא יש לומר שהם אותם **הימים** שאמרה לו אמו **"ימים אחדים"**, ויצחק מחכה שיעברו ימים אחדים אלו, שיוכל שוב להפגש עם בנו יעקב שאותו ברך בברכתו ויתן לך, גם ברוך יהיה, ובברכת אברהם.

ועתה משזכה שוב להפגש עמו, הרי כל אותם ימים שציפה להם נתגשמו ובאו וזה כוונת הפסוק: **וּשְׂבַע יָמִים**.

ועוד יש לומר שידע יצחק להבחין במלאכים אשר באו עם יעקב, כנ"ל, שכן בכו הם לתוך עיניו על המזבח בעקידתו. **ועוד**, שכדי לראותם אין צורך בראייה גשמית אלא רוחנית, ולכן הבחין בהם אע"פ שכהו עיניו, ולכן נאמר **זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים.** והוא **נוטריקון שְׂבַע יָמִים:**

שראה **ב**נו **ע**ם מלאכי רח**מים.**

^^^^

לעומקו של מקרא
וישלח

וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו. (לה,כט')

ויש לשאול מדוע לא התלקחה מחדש שנאת עשו כלפי יעקב, שהרי לא הניח ליעקב לעסוק בקבורת אביו לפניו שנאמר **עשו ויעקב,** ולא הקדים את יעקב לפניו כפי שנכתב ביצחק וישמעאל. ולא עוד אלא שעתה יכול לבצע זממו הישן באמרו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי.

ויש לומר כשם **שפירש רש"י [לה,כט']** אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה.

כלומר: שפסוק זה לא נכתב במקומו, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, **ויצחק היה חי** במכירתו של יוסף **וכשנפטר יצחק לא היה יוסף עם יעקב,** וחשבו כולם כי טרף טרף יוסף. **ובלי יוסף אין חשש לעשו,** שנאמר **ובית יוסף להבה ובית עשו לקש.** ובלי יוסף **לא דלקה גם בעשו אש המחלוקת.**

והקב"ה עשה וסובב כן להרחיק את יוסף מארץ כנען כל עוד צריכים יעקב ועשו לקבור יחד את אביהם.

ועוד, שלזה הקדים הכתוב מיתת יצחק לתולדותיו הרָעים של עשו שכן ע"י כך יכול הכתוב לפרסמו שנפטר **זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים.**

^^^^

וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו (לו,ו')

כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אוֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: (שם,ז')

ותימה, וכי אין מקום בארץ הצבי לבהמותיהם, ומהו מפני מקניהם. **אלא יש לומר** מפני **מקניהם וקניניהם הרוחניים.** שקדושת הארץ לא יכלה לשאת את רשעת

לעומקו של מקרא
וישלח

עשו וקניניו **הבהמיים** יחד עם קניני התורה **הרוחניים** של יעקב ובניו. וכמובא בויקרא **[י"ח, כח']** וְלֹא-תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ **כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם. ותרמוז** התורה בזה **לעשו**. שהוא הגוי אשר לפניכם שהארץ הקיאה אותו.

או כלך לדרך זו, **שהרי** תלה יצחק את ברכותיו של עשו ביעקב אחיו, ולכן פנה מעמו שלא יהא תלוי בו.

ולעומקו של מקרא יש לומר **כי היה רכושם רב** חוזר על **עשו וכל הנלווים אליו, ולא** אל יעקב. וכדברי עשו ליעקב, **יש לי רב,** ומתוך **שהתרברב** הוא וכל אשר לו, לא יכלה הארץ לשאת אותם, את עשו וכל הנלווים אליו מפני מקניהם ובתרגום מפני גיתיהון. אל תקרא גיתיהון אלא **גאותהון**.

וזה שנתנבא עובדיה, בהפטרה של פר' וישלח: מֵחָמָס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתְּ לְעוֹלָם. שהלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו, כלומר מפני הבושה הסכים אף להיות נכרת לעולם. ומה היא הבושה, שרצה לחמוס את אחיו ולא עלתה בידו. וכן נאמר (עובדיה א,ו') **אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו** כל הרע שהיה צפון בתוכו **נתגלה** וצף על פניו. **שכן**, ברב תאוותו הסכים לקבל את הדורונות ששלח לו יעקב כדי למלא **בקצת מן המקצת את תאוותו להנות משלל אחיו. וכאומרו** אם לא זכיתי לחמסו, לפחות אהנה ממתנותיו.

ועל דרך הצח, יֵאָמֵר: אל תקרי **נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו** אלא **נִבְקְעוּ ציפורניו**, בתוספת ק' ור' של קֶרֶד בדרך. שרצה לנעוץ **ציפורניו** ביעקב כחזיר הזה שנעץ צפרניו בחומת ירושלים. **ונִבְעוּ מַצְפֻּנָיו** ונִבְקְעוּ **ר**עותיו של **מַצְפֻּנָיו** של **מְצָפוֹן** תפתח הרעה ולכן הוליכו הקב"ה אל דרום מפני יעקב אחיו.

^^^^

הִוא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת-הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: וגו' **וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ פָּעִו וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת-מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:** (לו,לט)

לעומקו של מקרא
וישלח

יש ליתן טעם בסיפורים אלו ששייכים לחורי שרצו להתחתן עם עשו. **וי"ל** כפי שתרגם אונקלוס **הַיֵּמַּ֣ם גִּיבַּרַיָּא**, וּמַ֥י זָהָ֖ב **מצרף דהבא. ובזה** יובן על נכון, כי אלופים אלו כאלופיו של עשו לא בטחו **אלא בגבורתם ובעשרם.**

ולעומתם יעקב ויוסף שהם בבחינת הגבור הכובש את יצרו הסומכים על ה' גבור מלחמה אשר לו הכסף ולו הזהב. **ובזה נסמכת הפרשה לפרשת וישב,** אלה תולדות יעקב יוסף, שיודעים לשייך את התולדות למולידיהם, ואת הגבורה למי שהכח שלו ואת העושר למי שהעושר שלו הוא חי העולמים.

^^^^

הפטרת וישלח

עובדיה פרק-א

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

{א} חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יהו"ה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יהו"ה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה:

פירש רש"י: חזון עובדיה. מאי שנא עובדיה [שניבא] לאדום ולא ניבא נבואה אחרת אמרו חכמים עובדיה גר אדומי היה. אמר הקב"ה: **מהם ובהם אביא עליהם,** יבא עובדיה שדר בין שני רשעים אחאב ואיזבל ולא למד ממעשיהם ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים יצחק ורבקה ולא למד ממעשיהם.

ומפרש המלבי"ם בהקדמתו לדברי הנביא: חזון עובדיה לאדום הנה אדום הרעו לישראל בחורבן בית ראשון, שאז שמחו על מפלת ישראל ועל חורבן בית המקדש, אח"כ בחורבן בית שני שנחרבה ע"י הרומיים שהם נקראו בשם אדום על שֵׂעִיר רומי התישבה מבני אדום, ועל שאח"כ נתיסדה אמונתם ע"י בני אדום, וגם בני אדום שהכניס הורדוס בדת ישראל במילה וטבילה באו ועזרו על החורבן ונתהפכו לאויבים, ואח"כ התפשטה אמונתם הידועה ונקראו כל בעלי דתם בשם אדום, **ותחתם סבלו ישראל גלות והריגות אין מספר במשך ימים רבים,** ולעתיד יתאספו כל בעלי הדת ההיא [של אדום] לכבוש את א"י מיד ישמעאלים, כמבואר בנבואת יחזקאל על ענין גוג ומגוג ואז יתאספו כל בני ישמעאל אשר במזרח לנקום נקמת אחיהם, ועל זה אמר הנה **שְׁמוּעָה**

לעומקו של מקרא
וישלח

שָׁמַעְנוּ, רצונו לומר אני [עובדיה] ויתר הנביאים כי כמה נביאים נבאו על מפלת אדום **מֵאֵת יהו"ה**, שהודיע זה בנבואה, וגם **וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח**, הם השלוחים שילכו בין הישמעאלים שיזרזו זה את זה לאמר **קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ** [על אדום] **לַמִּלְחָמָה:**

ומכאן ואילך מוכיח הנביא עובדיה את עשו הוא אדום על מידותיו הרעות והמושחתות, אשר בעטיין תבוא עליהם מפלתן ביד יעקב ובניו.

ויש לשאול, והרי ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות **נתנבאו להם לישראל להחזירן למוטב**, כמבואר במסכת מגילה [יד.], ואילו **בנביא עובדיה** מבואר שכביכול **מוכיח הוא לאדום ולא לישראל**. ומה לכאורה יש לישראל חפץ בתוכחת הנביא לאדום.

ובזה יבואר שייכותה של ההפטרה לפרשה

ולעומקו של מקרא יש לומר, מאחר ותלה הכתוב ברכתו של עשו בברכתו של יעקב, כנאמר על ידי יצחק לעשו [בראשית כז,מ'] וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה **וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ**, ופירש רש"י שם **והיה כאשר תריד.** לשון צער, כמו אריד בשיחי (תהלים נה, ג.), כלומר כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, אז **וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ**, ומאחר ותלה הכתוב ברכתו של עשו בברכתו של יעקב הרי התוכחה לעשו מיועדת היא גם ליעקב. שיזהרו בני יעקב לא לעבור על התורה, שלא יתקיים בהם **וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ**, כדי שהנבואה ורב יעבוד צעיר לא תפסק מישראל. ורב הוא עשו יעבוד תמיד צעיר הוא יעקב, ולא חלילה להיפך. שֶׁנֶּאֱמַר **וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר** (כה,כג') ופירש"י: לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר **אִמְלְאָה הָחֳרָבָה** (יחזקאל כו, ב.), לא נתמלאה צֹר אלא מחורבנה של ירושלים. ואשר על כן נתבאר כי התוכחה לעשו היא למעשה תוכחה לישראל, שייטיבו דרכיהם ותהיה להם תקומה. וזה סוד אומרם [מסכת מגילה יד.] **שגדולה הסרת טבעת [של המן]** יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל להחזירן למוטב. שהרי המן הוא מזרע עמלק שהוא מזרע עשו, וכאשר הוא נופל הרי יש תקומה לעם מרדכי.

לעומקו של מקרא
וישלח

ומעתה תתבאר נבואת עובדיה היא התוכחה לעשו **בהקשר לתקומת יעקב ובניו וכל ישראל שבכל הדורות כמבואר בפרשת וישלח:**

{ב} **הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם** פירש"י: כלפי שקראו אביו בנו **הגדול** ואמו [גם היא קראה לו] **בנה הגדול,** אמר הקב"ה **לפני קטן הוא.**

ובשימת לב, הדגיש הכתוב **קָטֹן** כנגד **קָטַנְתִּי.** בא וראה מה בין עשו ליעקב. יעקב בשובו מחרן מלא כל טוב אינו שוכח כיצד הגיע לחרן בחוסר כל, ומודה להקב"ה על כל חסדיו עמו ככתוב {וישלח לב,יא} **קָטֹנְתִּי** מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. ואילו עשו, כאשר הגיע לכל גדולתו כביכול עם כל אלופיו כמבואר בסוף פרשת וישלח, היה צריך הקב"ה **להזכיר לו על ידי הנביא** מאין בא ומאין הגיע לכל הגדולה הזאת: **{ב} הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד.** וכאומרו בזוי היית כדכתיב בפרשת תולדות ויבז עשו את הבכורה. ובזוי אתה גם עתה, שמרוב גאותך אינך זוכר היותך מְצֹעָר בראשיתך ככתוב {ב} **הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם,** ואשר על כן **בָּזוּי אַתָּה מְאֹד.** וכל זאת משום גאותך כאומרו: **{ג} זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ** שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ **אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ:** ומודיעו הנביא כי ה' משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום. לכן, **{ד} אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יהו"ה,** ואת יעקב שהשפיל עצמו לפני, באומרו **קָטַנְתִּי,** אותו אגביה למעלה כברכת המלאך: [לב,כט'] **וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וַתּוּכָל.** וגאוותו של עשו אינה יודעת גבולות, שהרי גרוע הוא מגנבים ושודדי לילה **הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַיָּם** ולא מעבר לכך, וכן אתה **שבאת מבצרה,** כנאמר על עשו: מִי-זֶה **בָּא** מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים **מִבָּצְרָה,** [ישעיהו סג,א'], גרוע אתה יותר מהבְּצָרִים שנאמר בהם אִם בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עוֹלֵלוֹת: ואתה רוצה גם את העוללות, הם העוללים של בית יעקב, כדאמר יעקב [לב,יב'] **פֶּן-יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל-בָּנִים.** ונאמר [תהלים ח,ג'] **מִפִּי עוֹלְלִים** וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ, לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם, הוא איש צר ואויב המן הרע הזה מזרעו של עשו. וכפי אשר ישבו תינוקות של בית רבן לפני מרדכי בלומדם על קמיצת העומר עת נפל המן לפניהם.

לעומקו של מקרא
וישלח

ועוד אומר הנביא {ו} **אִיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו,** שלא מדת עשו כמדת יעקב. שמדת יעקב היא איש תם יושב אהלים, שפיו ולבו שוים, כאומרו [מיכה ז, כ'] **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב,** ואילו עשו **אִיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו** שהתורה גילתה מה שבצפונותיו, שאמנם נשקו ליעקב אך בצפונותיו רצה לנשכו. שעל כן נקוד על **וַיִּשָּׁקֵהוּ** [לג,ד'] וכדפירש רש"י מברייתא דספרי (בהעלותך סט.), יש שדרשו נקודות אלו לומר **שלא נשקו בכל לבו** (ב"ר עח, ט.). אמר רבי שמעון בן יוחאי, **הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב,** אלא שנכמרו רחמיו **באותה שעה,** ונשקו בכל לבו (ב"ר שם). דייקא נמי, **באותה שעה** נשקו בכל לבו, מכלל שבצפונותיו שנאה נפשו ליעקב. ובאה ההלכה וגילתה את צפונותיו של עשו: **הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב.**

ואשר על כן לאחר שלא קבל תוכחתו, מתנבא הנביא על מפלת אדום: **{טו} כִּי קָרוֹב יוֹם יהו"ה וגו' כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: {יח} וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יהו"ה דִּבֵּר:** וכפי שהבטיחו יעקב לעשו באומרו [לג,יב] {יד} יַעֲבָר-נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר-לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים **עַד אֲשֶׁר-אָבֹא אֶל-אֲדֹנִי שֵׂעִירָה,** כן גילה הנביא עובדיה אימתי יתקיימו דבריו של יעקב, לעת {כא} **וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו**:

וכן פירש רש"י בפרשתנו: : **עַד אֲשֶׁר-אָבֹא אֶל-אֲדֹנִי שֵׂעִירָה** הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך, ואימתי ילך, **בימי המשיח** (ב"ר עח, יד.), שנאמר [בסוף ההפטרה] **וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהו"ה הַמְּלוּכָה**: בב"א.

^^^^